Informator o egzaminie maturalnym

od 2008 roku

język mniejszości narodowej białoruski

Warszawa 2007

Opracowano w Centralnej Komisji Egzaminacyjnej
we współpracy z okręgowymi komisjami egzaminacyjnymi

SPIS TREŚCI

I. Wstęp 5
II. Podstawy prawne egzaminu 7
III. Matura w pytaniach uczniów 9
IV. Struktura i forma egzaminu 15
V. Wymagania egzaminacyjne 23
VI. Przykładowe tematy na ustną część egzaminu 31
VII. Przykładowe arkusze i schematy oceniania 33
   a) Poziom podstawowy. 35
   b) Poziom rozszerzony. 51

I. WSTĘP

Standardy wymagań będące podstawą przeprowadzania egzaminu maturalnego ustalono w roku 2003. W tym samym roku opublikowano też informatory o egzaminie maturalnym zawierające opis zakresu egzaminu z danego przedmiotu (odnoszący się do standardów wymagań egzaminacyjnych), opis formy przeprowadzania i oceniania egzaminu (odnoszący się do zapisów rozporządzenia o ocenianiu i egzaminowaniu), a także przykłady zadań egzaminacyjnych. W związku ze zmianami rozporządzenia o ocenianiu i egzaminowaniu konieczna stała się aktualizacja odpowiednich zapisów w informatorach. Potrzeba aktualizacji wynikała też z doświadczeń zebranych podczas pierwszych edycji egzaminu maturalnego. We wrześniu 2006 roku ukazały się aneksy do informatorów zawierające niezbędne aktualizacje.

CKE podjęła inicjatywę wydania tekstu jednolitego informatorów z roku 2003, włączając wszystkie późniejsze aktualizacje. Dzięki temu każdy maturzysta może znaleźć wszystkie niezbędne i aktualne informacje o egzaminie maturalnym z danego przedmiotu, sięgając po jedną broszurę: **Informator o egzaminie maturalnym od roku 2008**. Podkreślić należy fakt, że informatory te opisują wymagania egzaminacyjne ustalone jeszcze w roku 2003, oraz że zawarto w nich opis formy egzaminu zgodny z prawem obowiązującym od 1 września 2007 roku. Forma przeprowadzenia egzaminu maturalnego od roku 2008 nie ulega zmianie w stosunku do matury w roku 2007.

Kierujemy do Państwa prośbę o uważne zapoznanie się z Informatorem, o staranne przeanalizowanie wymagań, jakie musi spełnić maturzysta wybierający dany przedmiot i wybierający dany poziom egzaminu. Od dojrzałego wyboru przedmiotu i poziomu egzaminu zależy sukces na maturze. Tylko dobrze zdany egzamin maturalny otwiera drogę na wymarzone studia. Pracownicy Centralnej Komisji Egzaminacyjnej i okręgowych komisji egzaminacyjnych służą pomocą w wyjaśnieniu szczegółowych kwestii związanych z egzaminem opisanym w tym Informatorze. Na pewno można liczyć też na pomoc nauczycieli i dyrektorów szkół.

Życzymy wszystkim maturzystom i ich nauczycielom satysfakcji z dobrych wyborów i wysokich wyników na egzaminie maturalnym.

Dyrektor Centralnej Komisji Egzaminacyjnej

Marek Legutko

II. PODSTAWY PRAWNE EGZAMINU

Podstawowym aktem prawnym wprowadzającym zewnętrzny system oceniania jest ustawa o systemie oświaty z 1991 roku wraz z późniejszymi zmianami (DzU z 2004 r. nr 256, poz. 2572 z późniejszymi zmianami).

Aktami prawnymi regulującymi przeprowadzanie egzaminów maturalnych są:

1. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych. (DzU z 2007 r. Nr 83, poz. 562 z późniejszymi zmianami).

2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 10 kwietnia 2003 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów (DzU z 2003 r. Nr 90, poz. 846).

3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 marca 2004 r. w sprawie ramowego programu szkolenia kandydatów na egzaminatorów, sposobu prowadzenia ewidencji egzaminatorów oraz trybu wpisywania i skreślania egzaminatorów z ewidencji (DzU z 2004 r. nr 47, poz. 452 i DzU z 2006 r. nr 52, poz. 382).

III. MATURA W PYTANIACH UCZNIÓW

1. Co mi daje egzamin maturalny?	Nowy egzamin maturalny zapewnia: a) jednolitość zadań i kryteriów oceniania w całym kraju, b) porównywalność wyników, c) obiektywizm oceniania (kodowane prace maturalne, oceniane przez zewnętrznych egzaminatorów), d) rzetelność oceniania (wszystkie oceny są weryfikowane) e) możliwość przyjęcia na uczelnię bez konieczności zdawania egzaminu wstępnego.
2. Jakie są podstawowe zasady egzaminu maturalnego od roku 2007?	1. Egzamin maturalny sprawdza wiadomości i umiejętności określone w *Standardach wymagań egzaminacyjnych.* 2. Egzamin jest przeprowadzany dla absolwentów: a) liceów ogólnokształcących, b) liceów profilowanych, c) techników, d) uzupełniających liceów ogólnokształcących, e) techników uzupełniających. 3. Egzamin składa się z części ustnej, ocenianej przez nauczycieli w szkole i części pisemnej, ocenianej przez egzaminatorów zewnętrznych. 4. Harmonogram przebiegu egzaminów ustala dyrektor CKE i ogłasza go na stronie internetowej CKE.
3. Jakie egzaminy trzeba obowiązkowo zdawać na maturze?	1. Obowiązkowe są egzaminy z: a) języka polskiego – w części ustnej i pisemnej, b) języka obcego nowożytnego – w części ustnej i pisemnej, c) przedmiotu wybranego przez zdającego (zdawanego tylko w części pisemnej) spośród następujących przedmiotów: biologia, chemia, fizyka i astronomia, geografia, historia, historia muzyki, historia sztuki, matematyka, wiedza o społeczeństwie, wiedza o tańcu, a od roku 2009 również filozofia, informatyka, język łaciński i kultura antyczna. d) od roku 2010 matematyka będzie przedmiotem obowiązkowym dla wszystkich zdających. 2. Absolwenci szkół i oddziałów z nauczaniem języka danej mniejszości narodowej, oprócz obowiązkowych egzaminów wymienionych w punkcie 1., zdają dodatkowo egzamin z języka ojczystego w części ustnej i pisemnej.
4. Z jakich przedmiotów dodatkowych można zdawać maturę?	Absolwent może zdawać w danej sesji egzamin maturalny z jednego, dwóch lub trzech przedmiotów dodatkowych: a) języka obcego nowożytnego, innego niż obowiązkowy – w części ustnej i pisemnej, b) języka kaszubskiego – tylko w części ustnej lub tylko w części pisemnej lub w obu częściach, c) w części pisemnej z przedmiotów wymienionych w odpowiedzi 1c na pytanie 3., jeżeli nie wybrał ich jako przedmiotów obowiązkowych, a także z informatyki, języka łacińskiego i kultury antycznej.

5. Na jakim poziomie będzie można zdawać poszczególne egzaminy?	1. Egzaminy z przedmiotów **obowiązkowych** mogą być zdawane na poziomie podstawowym albo rozszerzonym z wyjątkiem części ustnej języka polskiego i języka mniejszości narodowej, które są zdawane na jednym poziomie, określonym w standardach wymagań egzaminacyjnych. 2. Egzamin z przedmiotów **dodatkowych** jest zdawany na poziomie rozszerzonym. 3. Wyboru poziomu egzaminu z danego przedmiotu obowiązkowego zdający dokonuje w pisemnej deklaracji składanej przewodniczącemu szkolnego zespołu egzaminacyjnego na początku nauki w klasie maturalnej i potwierdzonej do 7 lutego roku, w którym przystępuje do egzaminu.
6. Gdzie można zdawać maturę?	1. Maturę zdaje się we własnej szkole. 2. W szczególnych wypadkach może zaistnieć konieczność zdawania części ustnej egzaminu z języków obcych poza własną szkołą (np. z powodu braku nauczycieli danego języka). 3. Zdający, którzy ukończyli szkołę w latach poprzednich, a ich szkoła została zlikwidowana lub przekształcona, są kierowani do szkoły lub ośrodka egzaminacyjnego wyznaczonego przez komisję okręgową.
7. Kiedy można zdawać maturę?	1. Maturę można zdawać raz w roku, w maju, według harmonogramu ustalonego przez dyrektora Centralnej Komisji Egzaminacyjnej. 2. Osoby, które z poważnych przyczyn zdrowotnych lub losowych nie mogą przystąpić do egzaminu maturalnego z jednego lub więcej przedmiotów w wyznaczonym terminie, mogą w dniu egzaminu złożyć do dyrektora OKE wniosek za pośrednictwem dyrektora szkoły o wyrażenie zgody na przystąpienie przez nich do egzaminu z danego przedmiotu lub przedmiotów w terminie dodatkowym w czerwcu.
8. Jakie warunki muszą być zapewnione w sali egzaminacyjnej?	1. Sala, w której jest przeprowadzany egzamin, musi spełniać warunki określone w przepisach bhp i przepisach ppoż. 2. Do sali egzaminacyjnej, w której jest przeprowadzana część pisemna egzaminu maturalnego, nie można wnosić żadnych urządzeń telekomunikacyjnych ani korzystać z nich w tej sali, pod groźbą unieważnienia egzaminu. 3. Przy stoliku może siedzieć wyłącznie jeden zdający. 4. Na stolikach w trakcie pisania mogą znajdować się jedynie arkusze egzaminacyjne, przybory pomocnicze i pomoce dopuszczone przez dyrektora CKE. 5. Zdający chory lub niepełnosprawny w trakcie egzaminu może mieć na stoliku leki i inne pomoce medyczne przepisane przez lekarza lub konieczne ze względu na chorobę lub niepełnosprawność. 6. Posiłki dla zdających i egzaminatorów mogą być dostępne jedynie na zewnątrz sali egzaminacyjnej poza czasem przeznaczonym na egzamin, z wyjątkiem przypadków, o których mowa w pkt 5.

9. Jak powinien być zorganizowany egzamin?	1. W skład zespołu przedmiotowego przeprowadzającego egzamin ustny wchodzi dwóch nauczycieli, z których co najmniej jeden musi być zatrudniony w innej szkole. W skład zespołu nie może wchodzić nauczyciel uczący danego zdającego w klasie maturalnej. 2. W skład zespołu nadzorującego przebieg egzaminu pisemnego w danej sali wchodzi co najmniej trzech nauczycieli, z których co najmniej jeden musi być zatrudniony w innej szkole. W skład zespołu nie mogą wchodzić nauczyciele danego przedmiotu oraz wychowawca zdających. 3. Egzamin pisemny przebiega zgodnie z harmonogramem określonym przez dyrektora CKE. Szczegóły dotyczące pracy z arkuszem egzaminacyjnym z poszczególnych przedmiotów określa każdorazowo informacja zawarta w arkuszu egzaminacyjnym. 4. W czasie egzaminu pisemnego w sali egzaminacyjnej przebywają co najmniej trzej członkowie zespołu nadzorującego. 5. W czasie egzaminu zdający nie powinni opuszczać sali egzaminacyjnej. Przewodniczący zespołu może zezwolić na opuszczenie sali tylko w szczególnie uzasadnionej sytuacji, po zapewnieniu warunków wykluczających możliwość kontaktowania się zdającego z innymi osobami, z wyjątkiem osób udzielających pomocy medycznej. 6. Członkowie zespołu nadzorującego przebieg egzaminu nie mogą udzielać wyjaśnień dotyczących zadań egzaminacyjnych ani ich komentować. 7. W przypadku stwierdzenia niesamodzielnego rozwiązywania zadań egzaminacyjnych lub zakłócania przebiegu egzaminu przewodniczący zespołu egzaminacyjnego przerywa egzamin danej osoby, prosi o opuszczenie sali egzaminacyjnej i unieważnia egzamin zdającego z danego przedmiotu. 8. Arkusze egzaminacyjne są zbierane po zakończeniu każdej części egzaminu.
10. Jak sprawdzane są prace i ogłaszane wyniki matury?	1. Poszczególne arkusze egzaminacyjne z każdego przedmiotu są sprawdzane i oceniane przez egzaminatorów zewnętrznych, przeszkolonych przez okręgowe komisje egzaminacyjne i wpisanych do ewidencji egzaminatorów. Każdy oceniony arkusz jest weryfikowany przez egzaminatora zwanego weryfikatorem. 2. Wynik egzaminu jest wyrażony w procentach. 3. Wynik egzaminu z dodatkowego przedmiotu nie ma wpływu na zdanie egzaminu, ale odnotowuje się go na świadectwie dojrzałości. 4. Komisja okręgowa sporządza listę osób zawierającą uzyskane przez te osoby wyniki i przesyła ją do szkoły wraz ze świadectwami dojrzałości.

11. Kiedy egzamin maturalny uznawany jest za zdany?	Egzamin jest **zdany**, jeżeli zdający z każdego z trzech obowiązkowych przedmiotów (w przypadku języków zarówno w części ustnej, jak i pisemnej), uzyskał minimum 30% punktów możliwych do uzyskania za dany egzamin na zadeklarowanym poziomie. Zdający otrzymuje świadectwo dojrzałości i jego odpis wydane przez komisję okręgową.
12. Kiedy egzamin maturalny uznawany jest za niezdany?	Egzamin uważa się za **niezdany** jeżeli: a) zdający z któregokolwiek egzaminu obowiązkowego, w części ustnej lub pisemnej, otrzymał mniej niż 30% punktów możliwych do uzyskania na zadeklarowanym poziomie, b) w trakcie egzaminu stwierdzono, że zdający pracuje niesamodzielnie i jego egzamin został przerwany i unieważniony, c) w trakcie sprawdzania prac egzaminator stwierdził niesamodzielność rozwiązywania zadań egzaminacyjnych i unieważniono egzamin.
13. Czy niezdanie ustnej części jednego ze zdawanych języków przerywa zdawanie dalszej części egzaminu?	Nie przerywa. Zdający przystępuje do kolejnych egzaminów we wcześniej ogłoszonych terminach.
14. Czy prace maturalne po sprawdzeniu będą do wglądu dla zdającego?	Na wniosek zdającego komisja okręgowa udostępnia **zdającemu** do wglądu sprawdzone arkusze, w miejscu i czasie określonym przez dyrektora OKE.
15. Czy można powtarzać niezdany egzamin?	1. Absolwent, który przystąpił do **wszystkich** egzaminów z przedmiotów obowiązkowych w części ustnej i pisemnej i nie zdał jednego egzaminu (ustnego lub pisemnego), może przystąpić ponownie do egzaminu z tego przedmiotu, na tym samym poziomie w sesji poprawkowej w sierpniu. 2. Absolwent, który nie zdał egzaminu z określonego przedmiotu obowiązkowego, może przystąpić ponownie do egzaminu z tego przedmiotu w kolejnych sesjach egzaminacyjnych przez 5 lat. 3. Po upływie 5 lat od daty pierwszego egzaminu absolwent, o którym mowa w pkt 2., zdaje powtórny egzamin w pełnym zakresie. 4. Przy powtórnym egzaminie z języka obcego lub obowiązkowego przedmiotu wybranego absolwent może wybrać odpowiednio inny język obcy lub inny przedmiot, o ile nie wybrał danego przedmiotu jako dodatkowego.
16. Czy można poprawiać wynik uzyskany na egzaminie?	Absolwent, który chce podwyższyć wynik egzaminu z jednego lub kilku przedmiotów, ma prawo przystąpić ponownie do egzaminu w kolejnych latach.
17. Czy można zdawać inne przedmioty dodatkowe?	Absolwent ma prawo zdawać egzaminy z kolejnych przedmiotów dodatkowych. Wyniki tych egzaminów odnotowywane są w aneksie do świadectwa dojrzałości.

18. Kto może być zwolniony z egzaminu z danego przedmiotu?	1. Laureaci i finaliści olimpiad przedmiotowych są zwolnieni z egzaminu z danego przedmiotu. 2. Laureatom i finalistom olimpiad uprawnienie wymienione w pkt 1. przysługuje także wtedy, gdy przedmiot nie był objęty szkolnym planem nauczania danej szkoły. 3. Osoba zwolniona z egzaminu będzie miała na świadectwie dojrzałości w rubryce danego przedmiotu wpisaną informację o równoważności zwolnienia z uzyskaniem 100% punktów na poziomie rozszerzonym oraz o uzyskanym na olimpiadzie tytule.
19. Jaki wpływ na świadectwo maturalne będą miały oceny uzyskane w szkole ponadgimnazjalnej?	Oceny uzyskane w szkole ponadgimnazjalnej znajdą się na świadectwie ukończenia szkoły, natomiast na świadectwie dojrzałości są zamieszczone tylko wyniki egzaminów maturalnych i wyniki olimpiady, o ile będą podstawą zwolnienia z danego egzaminu.
20. Czy zdawanie matury jest konieczne, aby ukończyć szkołę?	Można ukończyć szkołę i nie przystąpić do matury, ponieważ nie jest ona egzaminem obowiązkowym. Jedynie te osoby, które będą chciały kontynuować naukę w wyższej uczelni, muszą zdać egzamin maturalny. Podobnie do niektórych szkół policealnych nie wystarczy świadectwo ukończenia szkoły, ale jest wymagane świadectwo dojrzałości.
21. Na jakich zasadach zdają egzamin absolwenci niepełnosprawni?	1. Absolwenci niepełnosprawni lub niesprawni czasowo przystępują do egzaminu w powszechnie obowiązujących terminach i według obowiązujących wymagań egzaminacyjnych, w warunkach i w formie dostosowanych do rodzaju niesprawności. 2. Za zapewnienie warunków i formy przeprowadzania egzaminu odpowiednich do możliwości zdających o specjalnych potrzebach edukacyjnych odpowiada dyrektor szkoły.
22. Czy osoby z dysleksją rozwojową będą rozwiązywać inne zadania niż pozostali zdający?	Na poziomie maturalnym dla osób dyslektycznych nie przewiduje się różnicowania arkuszy ani wydłużenia czasu ich rozwiązywania. Możliwe jest jedynie zastosowanie odrębnych kryteriów oceniania prac pisemnych.
23. W jakich sytuacjach można złożyć odwołanie od egzaminu?	1. Jeżeli w trakcie egzaminu w części ustnej lub pisemnej nie były przestrzegane przepisy dotyczące jego przeprowadzenia, absolwent może w terminie 2 dni od daty egzaminu zgłosić zastrzeżenia do dyrektora komisji okręgowej. 2. Dyrektor komisji okręgowej rozpatruje zgłoszone zastrzeżenia w terminie 7 dni od daty ich otrzymania. 3. Rozstrzygnięcia dyrektora komisji okręgowej są ostateczne. 4. Nie przysługuje odwołanie od wyniku egzaminu.

24. Jaka będzie matura absolwentów szkół z ojczystym językiem mniejszości narodowych?	1. Absolwenci szkół lub oddziałów z językiem nauczania mniejszości narodowych mogą zdawać na egzaminie przedmiot lub przedmioty w języku polskim lub odpowiednio w języku danej mniejszości narodowej. Wyboru języka, w którym będzie zdawany przedmiot, absolwent dokonuje wraz z deklaracją wyboru przedmiotu, o której mowa w pytaniu 5. 2. Absolwenci szkół z językiem wykładowym mniejszości narodowych, którzy zdecydują się pisać maturę w języku ojczystym, otrzymają te same arkusze egzaminacyjne co pozostali uczniowie.
25. Czy matura zapewni dostanie się na wybrany kierunek studiów?	Matura nie daje gwarancji automatycznego dostania się na studia. Warunki rekrutacji na daną uczelnię ustala senat tej uczelni. Ustawa o szkolnictwie wyższym zastrzega, że uczelnie nie będą organizować egzaminów wstępnych dublujących maturę. To znaczy, jeżeli kandydat na studia zdał na maturze egzamin z wymaganego na dany wydział przedmiotu, to jego wynik z egzaminu maturalnego będzie brany pod uwagę w postępowaniu kwalifikacyjnym.

IV. STRUKTURA I FORMA EGZAMINU

1. Opis egzaminu

Egzamin maturalny z języka białoruskiego jako języka mniejszości narodowej jest egzaminem obowiązkowym dla uczniów uczących się tego języka w szkole. Składa się z dwóch części:

a) **ustnej**, dla której nie określa się poziomu, a która jest zdawana w szkole i oceniana przez przedmiotowy zespół egzaminacyjny,
b) **pisemnej** – zdawanej na poziomie podstawowym lub rozszerzonym, zdawanej w szkole i ocenianej przez egzaminatorów okręgowej komisji egzaminacyjnej.

Ustna część egzaminu składa się z dwóch części:

a) wypowiedzi zdającego (prezentacji) na wybrany temat,
b) rozmowy zdającego z egzaminatorami dotyczącej prezentacji i/lub bibliografii.

Pisemna część egzaminu może być zdawana na zadeklarowanym przez ucznia poziomie:

a) podstawowym, sprawdzającym rozumienie czytanego tekstu nieliterackiego oraz pisania tekstu własnego związanego z tekstem literackim zawartym w arkuszu egzaminacyjnym

albo

b) rozszerzonym, sprawdzającym rozumienie czytanego tekstu nieliterackiego oraz pisania tekstu własnego związanego z tekstem literackim zawartym w arkuszu egzaminacyjnym.

2. Szczegółowy opis ustnej części egzaminu

Ustna część egzaminu trwa około 25 minut i sprawdza przede wszystkim umiejętność komunikacji werbalnej oraz umiejętność organizowania warsztatu pracy.

1) Przygotowanie do egzaminu:

a) nauczyciele języka białoruskiego przedstawiają uczniowi na początku nauki w klasie maturalnej szkolną listę tematów,
b) z listy zaproponowanych tematów uczeń wybiera jeden i określa sposób jego realizacji oraz zakres materiału służącego do opracowania tematu,
c) liczba tematów przygotowanych w szkole powinna być taka, by zapewniała uczniom możliwość wyboru i samodzielność pracy; uczniowie mogą wybrać ten sam temat,
d) materiały pomocnicze, które uczeń może (o ile temat na to pozwala) wykorzystać podczas egzaminu to, np.: wykonany przez siebie film, nagrania muzyczne, nagranie wywiadu lub wypowiedzi w języku białoruskim, cytaty z literatury podmiotu i przedmiotu, reprodukcje dzieł sztuki, kadry z filmu, fotografie zabytków architektury,
e) podczas egzaminu zdający może korzystać z planu prezentacji, zgodnie z zamieszczonym w tej publikacji wzorem,
f) zdający ma obowiązek dostarczyć dyrektorowi szkoły, najpóźniej 4 tygodnie przed egzaminem, bibliografię, czyli spis literatury podmiotu i przedmiotu wykorzystany przez zdającego do przygotowania prezentacji.
g) tydzień przed egzaminem dostarcza dyrektorowi szkoły ramowy plan prezentacji oraz informację o zaplanowanym materiale pomocniczym.

Wzór planu prezentacji, z którego zdający może korzystać podczas egzaminu
Plan nie może przekraczać 1 strony A4.

Imię i nazwisko TEMAT Ramowy plan prezentacji 1. Określenie problemu, przedstawienie tezy lub hipotezy 2. Kolejność prezentowanych argumentów (treści) 3. Wnioski Wykaz materiałów pomocniczych 1. .... 2. .... 3. .... Podpis zdającego

2) Przebieg egzaminu:

a) w części pierwszej, która trwa około 15 minut, sprawdzana jest umiejętność mówienia w języku białoruskim, wiedza w zakresie wyznaczonym przez temat,
b) w części drugiej – w której sprawdzane są: rozumienie pytań przez zdającego, umiejętność formułowania odpowiedzi, samodzielność przygotowania prezentacji, umiejętność obrony własnego stanowiska – przedmiotowy zespół egzaminacyjny podejmuje ze zdającym rozmowę w języku białoruskim dotyczącą tematu lub /i bibliografii. Przedmiotowy zespół egzaminacyjny może podjąć rozmowę dopiero po wysłuchaniu prezentacji. Jeśli zdający nie wygłosi prezentacji, zespół nie podejmuje ze zdającym rozmowy,
c) zadane pytania odnotowuje w protokole egzaminu,
d) na podstawie obu części egzaminu są sprawdzane i oceniane sprawność oraz poprawność językowa.

3) Zasady oceniania ustnej części egzaminu

Egzamin jest oceniany według kryteriów jednakowych w całym kraju.
W ustnej części egzaminu ocenie podlegają: prezentacja tematu (zawartość merytoryczna i kompozycja wypowiedzi), rozmowa o problemach związanych z prezentowanym zagadnieniem oraz sprawność językowa, która jest oceniana na podstawie obu części egzaminu.

W sumie za ustną część egzaminu zdający może uzyskać 20 punktów w następującym układzie:

Waga poszczególnych kategorii kryteriów oceniania

Kategorie kryteriów	Waga wyrażona w procentach	Waga wyrażona w punktach (20 pkt)
Realizacja tematu i kompozycja	25%	5 pkt
Rozmowa	30%	6 pkt
Język	45%	9 pkt

Ustną część egzaminu ocenia szkolny zespół egzaminacyjny według kryteriów załączonych na następnej stronie.

Zdający zdał egzamin ustny, jeżeli otrzymał co najmniej 30% punktów możliwych do uzyskania w tej części egzaminu.

<table>
<tr><th colspan="9">KRYTERIA OCENIANIA USTNEJ ODPOWIEDZI</th></tr>
<tr><th rowspan="2">POZIOMY</th><th colspan="4">PREZENTACJA</th><th rowspan="2">ROZMOWA</th><th rowspan="2">Pkt</th><th rowspan="2">JĘZYK</th><th rowspan="2">Pkt</th></tr>
<tr><th>Realizacja tematu</th><th>Pkt</th><th>Kompozycja wypowiedzi</th><th>Pkt</th></tr>
<tr><td>I
9pkt</td><td>1. na ogół trafnie dobiera materiał rzeczowy do tematu,
2. poprawnie interpretuje materiał rzeczowy (dopuszcza się możliwość odtwórczych interpretacji),
3. prezentuje podstawowe zagadnienia na ogół w związku z tematem,
4. podejmuje częściowo udaną argumentację (nie hierarchizuje argumentów),
5. formułuje na ogół poprawne wnioski,
6. wykorzystuje materiał pomocniczy (o ile temat tego wymaga).</td><td>1</td><td>1. buduje wypowiedź na ogół uporządkowaną i spójną (dopuszczalne zachwiania logicznego ciągu i/lub proporcji poszczególnych części wypowiedzi).</td><td>1</td><td>1. na ogół rozumie pytania i formułuje poprawne merytorycznie, choć dość ogólne odpowiedzi,
2. uczestnictwo w rozmowie ogranicza się do krótkich, (ale nie jednowyrazowych) ogólnikowych odpowiedzi na pytania.</td><td>2</td><td>1. posługuje się językiem zrozumiałym, lecz często niepoprawnym lub językiem charakterystycznym dla odmiany pisanej (wypowiedź wyuczona na pamięć,
2. używa mało urozmaiconych struktur składniowych, zasób słownictwa jest wystarczający dla zrozumienia wypowiedzi,
3. posługuje się stylem nie zawsze adekwatnym do sytuacji.</td><td>5</td></tr>
<tr><td>II
14pkt</td><td>1. trafnie dobiera materiał rzeczowy do tematu,
2. poprawnie interpretuje materiał rzeczowy, wykorzystując podstawowe konteksty,
3. prezentuje zagadnienia związane z tematem,
4. podejmuje logiczną argumentację (nie zawsze hierarchizuje argumenty),
5. formułuje wnioski i opinie,
6. funkcjonalnie wykorzystuje materiał pomocniczy (o ile temat tego wymaga).</td><td>2</td><td rowspan="2">1. buduje wypowiedź zorganizowaną (z wyraźnym punktem wyjścia, z uporządkowaną argumentacją i z logicznymi wnioskami; zachowuje właściwe proporcje między częściami wypowiedzi).</td><td rowspan="2">2</td><td>1. rozumie pytania i formułuje poprawne merytorycznie, choć zbyt zwięzłe odpowiedzi,
2. broni własnego stanowiska (rozumie stanowisko nadawcy), uczestniczy w rozmowie.</td><td>4</td><td>1. posługuje się na ogół poprawnie mówionym językiem ojczystym (uwzględniając zasady ortofonii),
2. używa dość urozmaiconych struktur składniowych i leksyki,
3. posługuje się stylem komunikatywnym, stosownym do sytuacji.
4. zauważa popełnione przez siebie błędy i je poprawia.</td><td>6</td></tr>
<tr><td>III
20 pkt</td><td>1. interesująco dobiera materiał rzeczowy do tematu,
2. wnikliwie interpretuje materiał rzeczowy, przywołując różnorodne konteksty,
3. prezentuje zagadnienia w ścisłym związku z tematem,
4. podejmuje logiczną, przemyślaną argumentację (hierarchizuje argumenty),
5. formułuje wnioski i opinie, wartościuje, uogólnia, syntetyzuje,
6. funkcjonalnie wykorzystuje materiał pomocniczy (o ile temat tego wymaga),
7. integruje wiedzę z różnych dziedzin humanistyki (o ile temat tego wymaga).</td><td>3</td><td>1. rozumie pytania i formułuje poprawne merytorycznie, wyczerpujące odpowiedzi, wykorzystując bibliografię i/lub materiały pomocnicze,
2. przekonywająco broni własnego stanowiska (rozumie stanowisko nadawcy), swobodnie uczestniczy w rozmowie.</td><td>6</td><td>1. posługuje się poprawnie mówionym językiem ojczystym (uwzględniając zasady ortofonii),
2. używa różnorodnych struktur składniowych, bogatej frazeologii i leksyki,
3. posługuje się stylem stosownym do sytuacji, przestrzega zasad etykiety językowej,
4. nadaje językowi swojej wypowiedzi cechy indywidualne.
5. zauważa popełnione przez siebie błędy i je poprawia.</td><td>9</td></tr>
</table>

Uwaga: punkty przyznaje się za cały opisany **na danym poziomie** element kryteriów (realizacja tematu, kompozycja, rozmowa, język), nie przyznaje się punktów cząstkowych. Wypowiedź zdającego może być więc oceniona np. tak: za realizację tematu – 3 pkt (p. III), za kompozycję wypowiedzi – 1 pkt (p. I), za rozmowę – 4 pkt (p. II), za język – 6 pkt (p. III), razem 14 pkt na 20 możliwych do uzyskania.

3. Szczegółowy opis pisemnej części egzaminu

Poziom podstawowy

Pisemna część egzaminu na poziomie podstawowym sprawdza umiejętność czytania ze zrozumieniem tekstu nieliterackiego oraz umiejętność pisania tekstu własnego związanego z tekstem literackim zawartym w arkuszu egzaminacyjnym. Tekst literacki, do którego został sformułowany temat, pochodzi z listy lektur zamieszczonej w *Informatorze o egzaminie maturalnym /od 2008 roku/ język białoruski*.

Czas na rozwiązanie zadań z arkusza wynosi 170 minut.

Waga poszczególnych części egzaminu

Sprawdzane umiejętności	Waga wyrażona w procentach	Waga wyrażona w punktach
Rozumienie czytanego tekstu	30%	21 pkt
Pisanie tekstu własnego	70%	49 pkt

Arkusz na poziomie podstawowym składa się z dwóch integralnych części:

1) **W części pierwszej arkusza zamieszczone zostanie zadanie sprawdzające rozumienie czytanego tekstu.** Maturzysta otrzyma arkusz egzaminacyjny zawierający tekst (do 1000 słów) i test (12-16 pytań otwartych i / lub zamkniętych).

Tekst służący do sprawdzania umiejętności rozumienia czytanego tekstu będzie:

a) publicystyczny lub popularnonaukowy,
b) przejrzyście skonstruowany,
c) napisany starannym językiem białoruskim,
d) nieobrażający uczuć i światopoglądu zdającego oraz przedstawicieli innych narodowości,
e) współczesny.

Pytania testu sprawdzającego rozumienie czytanego tekstu mogą dotyczyć:

a) poziomu znaczeń, czyli:
   - rozumienia słów, związków frazeologicznych, zdań; odczytywania znaczeń dosłownych i metaforycznych, znaczeń słów z kontekstu, odróżniania informacji od opinii, znajdowania słów – kluczy,
   - rozumienia myśli zawartej w akapicie lub części tekstu, wyszukiwania informacji, selekcjonowania informacji, hierarchizowania, porównywania, dostrzegania analogii i przeciwieństw,
   - rozumienia głównej myśli tekstu – rozumienia tekstu jako całości oraz umiejętności wnioskowania;

b) poziomu struktury, czyli:
   - kompozycji tekstu, tj. odróżniania wstępu, rozwinięcia, zakończenia, wskazywania zasady kompozycyjnej,
   - odkrywania związków logicznych, czyli rozumienia toku przyczynowo-skutkowego, wskazywania, np. tezy, hipotezy, argumentów, kontrargumentów, przykładów, wniosków, zależności między zdaniami, akapitami i częściami tekstu,
   - rozumienia znaczenia występujących w tekście wyrazów wskazujących na tok myślenia autora, czyli rozumienia sensu słów sygnalizujących wnioskowanie, podtrzymywanie myśli, zwrot myśli, dygresję, powtórzenie myśli oraz słów nawiązujących do myśli zawartej w poprzednim akapicie;

c) poziomu komunikacji, czyli:
   - genezy tekstu,

- rozpoznawania nadawcy,
- dostrzegania celu tekstu (intencji nadawcy),
- adresata i sposobu oddziaływania na niego,
- dostrzegania cech stylistycznych tekstu i rozumienia funkcjonalności środków językowych.

2) **W części drugiej arkusza zamieszczone zostały zadania sprawdzające umiejętność pisania własnego tekstu** o literaturze (kulturze, języku). Maturzysta otrzymuje 2 tematy. Punktem wyjścia pracy abiturienta jest tekst / teksty (do 1000 słów), do których zostały sformułowane tematy. Maturzysta otrzymuje arkusz egzaminacyjny zawierający 2 tematy do wyboru. Wybiera jeden z nich i pisze wypracowanie w miejscu do tego wyznaczonym.

Utwory literackie będące podstawą zadania maturalnego pochodzą z listy zamieszczonej w *Informatorze o egzaminie maturalnym /od 2008 roku/ język białoruski* w rozdziale *„Wymagania egzaminacyjne – poziom podstawowy"*.
Tematy na poziomie podstawowym sprawdzają umiejętności:
1) skomponowania dłuższej, spójnej wypowiedzi w języku białoruskim
2) odczytania utworu/utworów przede wszystkim na poziomie idei.

Tematy mogą dotyczyć:
interpretowania
- problemu zawartego w tekście / tekstach,
- fragmentu tekstu w odniesieniu do całości utworu,
- problemu zawartego w tekście w odniesieniu do innego tekstu niezamieszczonego w arkuszu egzaminacyjnym, ale pochodzącego z listy lektur dla poziomu podstawowego,

charakteryzowania
- bohatera,
- sposobu kreowania bohatera,
- świata przedstawionego utworu,

określania funkcji motywów, toposów, symboli wymienionych w podstawie programowej dla poziomu podstawowego.

Tekst lub teksty oraz sposób sformułowania tematu wskazują, które z wymienionych wyżej umiejętności są sprawdzane w danym arkuszu egzaminacyjnym.
Umiejętności sprawdzane na poziomie podstawowym zależą od sposobu sformułowania tematu i od rodzaju tekstu / tekstów, do których temat jest sformułowany.

Poziom rozszerzony

Pisemna część egzaminu na poziomie rozszerzonym sprawdza umiejętność czytania ze zrozumieniem tekstu nieliterackiego oraz umiejętność pisania tekstu własnego związanego z tekstem literackim zawartym w arkuszu egzaminacyjnym. Tekst literacki, do którego został sformułowany temat, pochodzi z listy lektur zamieszczonej w *Informatorze o egzaminie maturalnym /od 2008 roku/ język białoruski*.

Czas na rozwiązanie zadań z arkusza wynosi 180 minut.

Zdający, którzy przystępują do egzaminu na poziomie rozszerzonym, nie rozwiązują zadań z arkusza przeznaczonego dla poziomu podstawowego, jednakże muszą pamiętać, że wymagania egzaminacyjne dla poziomu rozszerzonego zawierają wymagania z poziomu podstawowego.

Waga poszczególnych części egzaminu na poziomie rozszerzonym

Sprawdzane umiejętności	Waga wyrażona w procentach	Waga wyrażona w punktach
Rozumienie czytanego tekstu	25%	15 pkt
Pisanie tekstu własnego	75%	45 pkt

Egzamin na poziomie rozszerzonym różni się od egzaminu na poziomie podstawowym zakresem sprawdzanych umiejętności oraz kryteriami oceniania.

Arkusz na poziomie rozszerzonym składa się z dwóch części:

1) **W części pierwszej arkusza zamieszczone zostanie zadanie sprawdzające rozumienie czytanego tekstu.** Maturzysta otrzyma arkusz egzaminacyjny, zawierający tekst (do 1000 słów) i test (10 - 15 pytań otwartych i / lub zamkniętych).

Opis tekstu i zadań testowych jest taki sam jak na poziomie podstawowym.

2) **W części drugiej arkusza zamieszczone zostały zadania sprawdzające umiejętność pisania własnego tekstu** o literaturze (kulturze, języku). Maturzysta otrzymuje 2 tematy. Wybiera jeden temat i pisze wypracowanie w miejscu wyznaczonym w arkuszu egzaminacyjnym.

Punktem wyjścia pracy abiturienta jest tekst / teksty lub ich fragmenty (do 1000 słów). Utwory literackie, będące podstawą zadania maturalnego, pochodzą z listy zamieszczonej w *Informatorze maturalnym*, w rozdziale *„Wymagania egzaminacyjne – poziom rozszerzony"*. Teksty mogą pochodzić również z wykazu lektur przeznaczonych dla poziomu podstawowego, ale tylko w zestawieniu z tekstem przeznaczonym dla poziomu rozszerzonego. **Jeden z tekstów może pochodzić spoza listy zamieszczonej w informatorze,** np. tekst literacki, krytycznoliteracki, popularnonaukowy.

Tematy na poziomie rozszerzonym sprawdzają umiejętności:

1) skomponowania dłuższej, spójnej wypowiedzi w języku białoruskim,
2) odczytania utworu na poziomie idei i **organizacji artystycznej**. Realizacja tematów na poziomie rozszerzonym wymaga zanalizowania i zinterpretowania tekstów.

Tematy mogą dotyczyć:

- porównywania tekstów,
- charakteryzowania sposobu kreowania bohatera,
- charakteryzowania sposobu kreowania świata przedstawionego utworu,
- określania funkcji motywów, toposów, symboli, wymienionych w podstawie programowej dla poziomu rozszerzonego,
- analizowania języka utworu / utworów,
- odwoływania się do kontekstów, np. prądu, epoki, innego utworu wymienionego w *Informatorze* (w liście lektur dla poziomu podstawowego lub/i rozszerzonego), kontekstu historycznego, biograficznego, filozoficznego.

Tekst lub teksty oraz sposób sformułowania tematu wskazują, które z wymienionych wyżej umiejętności są sprawdzane w danym arkuszu egzaminacyjnym.
Umiejętności sprawdzane na poziomie rozszerzonym zależą od sposobu sformułowania tematu i od rodzaju tekstu / tekstów, do których temat jest sformułowany.

W trakcie pisania egzaminu zdający mogą korzystać ze słowników językowych.

4. Zasady oceniania pisemnej części egzaminu

Poziom podstawowy

Egzamin pisemny w każdej części oceniany jest według kryteriów oceniania opracowanych dla poszczególnych zadań.

W pierwszej części **egzaminu pisemnego na poziomie podstawowym** – za test sprawdzający rozumienie czytanego tekstu – zdający może otrzymać maksymalnie **21 punktów**. Przy zadaniach testowych umieszczona zostanie informacja o maksymalnej liczbie punktów, a uszczegółowione normy zaliczenia zostaną opisane w modelu odpowiedzi.

W drugiej części egzaminu na poziomie podstawowym w ocenie zadania sprawdzającego umiejętność pisania własnego tekstu zdający może otrzymać maksymalnie **49 punktów**. Łącznie za rozwiązanie zadań z arkusza – **70 punktów.** Za podstawowe kryteria uznaje się poprawność językową i rozwinięcie tematu, za kryterium wspomagające – kompozycję.

Waga poszczególnych kategorii kryteriów oceniania umiejętności pisania tekstu własnego na poziomie podstawowym

Kategorie kryteriów	**Waga wyrażona w procentach**	**Waga wyrażona w punktach (49 pkt)**
rozwinięcie tematu	45%	22 pkt
kompozycja	8%	4 pkt
język	47%	23 pkt

Z 22 punktów przeznaczonych na ocenę rozwinięcia tematu zdający może otrzymać 18 za treści merytoryczne oraz 4 za sformułowanie pełnego wniosku.

Kryteria oceniania języka i kompozycji na poziomie podstawowym

Język i kompozycja		**27 pkt**
1. Składnia i fleksja	**Poprawna i nieschematyczna składnia i poprawna fleksja**	**9**
	Poprawna składnia i fleksja	7
	Na ogół poprawna składnia i fleksja	5
	Mimo błędów, składnia i fleksja niezakłócająca komunikatywności języka	3
2. Słownictwo, frazeologia, styl	**Bogate i zróżnicowane słownictwo i poprawna frazeologia, swobodny i żywy styl**	**10**
	Na ogół wystarczające słownictwo, poprawna frazeologia, komunikatywny styl	7
	Na ogół poprawne słownictwo i na ogół komunikatywny styl	4
3. Ortografia, interpunkcja	**Na ogół bezbłędna ortografia i interpunkcja**	**4**
	Nieliczne błędy ortograficzne różnego stopnia i błędy interpunkcyjne również drugiego stopnia	2
	Błędy ortograficzne z przewagą drugorzędnych i liczne interpunkcyjne z przewagą drugorzędnych	1
4. Kompozycja	**Funkcjonalna wobec tematu, spójna, logiczna**	**4**
	Trójdzielna, spójna, graficzne wyodrębnienie głównych części	2
	Wskazująca na próby porządkowania myśli, na ogół spójna	1

Poziom rozszerzony

Za egzamin na **poziomie rozszerzonym** zdający może otrzymać maksymalnie **60 punktów** – za rozwiązanie testu sprawdzającego rozumienie czytanego tekstu – **15 punktów,** za napisanie wypracowania – **45 punktów**.

Waga poszczególnych kategorii kryteriów oceniania umiejętności pisania tekstu własnego na poziomie rozszerzonym

Kategorie kryteriów	Waga wyrażona w procentach	Waga wyrażona w punktach (45 pkt)
rozwinięcie tematu	63%	25 pkt
kompozycja	5%	2 pkt
język	32%	18 pkt

Z 25 punktów przeznaczonych na ocenę rozwinięcia tematu zdający może otrzymać 21 za treści merytoryczne oraz 4 za sformułowanie pełnego wniosku.

Kryteria oceniania języka i kompozycji na poziomie rozszerzonym

	Język i kompozycja	**20 pkt.**
1. Składnia i fleksja	**Poprawna i nieschematyczna składnia oraz poprawna fleksja**	**6**
	Na ogół poprawna składnia i fleksja	4
	Mimo błędów składnia i fleksja niezakłócająca komunikatywności języka	2
2. Słownictwo, frazeologia, styl	**Bogate i zróżnicowane słownictwo oraz poprawna frazeologia, swobodny i żywy styl**	**8**
	Wystarczające słownictwo, poprawna frazeologia, komunikatywny styl	5
	Na ogół poprawne słownictwo i na ogół komunikatywny styl	2
3. Ortografia, interpunkcja	**Bezbłędna ortografia, poprawna interpunkcja**	**4**
	Na ogół bezbłędna ortografia, na ogół poprawna interpunkcja	2
	Błędy ortograficzne i interpunkcyjne z przewagą drugorzędnych	1
4. Kompozycja	**Funkcjonalna wobec tematu, spójna, logiczna**	**2**
	Trójdzielna, spójna, graficzne wyodrębnienie głównych części	1

Wyniki egzaminu maturalnego w części pisemnej

Zdający zdał egzamin maturalny w części pisemnej z języka białoruskiego, jeżeli na poziomie podstawowym albo rozszerzonym otrzymał co najmniej 30% punktów możliwych do uzyskania za rozwiązanie zadań na wybranym przez siebie poziomie.

V. WYMAGANIA EGZAMINACYJNE

Standardy wymagań, będące podstawą przeprowadzania egzaminu maturalnego z języków ojczystych mniejszości narodowych obejmują trzy obszary:

I. Wiadomości i rozumienie
II. Korzystanie z informacji
III. Tworzenie informacji.

W ramach obszaru I. cyframi arabskimi oznaczono szczegółowe wiadomości, wynikające z *Podstawy programowej* z języków ojczystych mniejszości narodowych, które są niezbędne do wykonania zadania egzaminacyjnego i które wiążą się z umiejętnościami sprawdzanymi na egzaminie. Umiejętności te zostały opisane w obszarze II i III standardów, a dotyczą one odbioru tekstu literackiego i nieliterackiego (obszar II) oraz pisania własnego tekstu (obszar III).
Schemat ten dotyczy poziomu podstawowego i rozszerzonego.

Przedstawione poniżej standardy wymagań egzaminacyjnych z języków ojczystych mniejszości narodowych są dosłownym przeniesieniem fragmentu Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 10 kwietnia 2003 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów.

STANDARDY WYMAGAŃ EGZAMINACYJNYCH Z JĘZYKÓW MNIEJSZOŚCI NARODOWEJ

I. WIADOMOŚCI I ROZUMIENIE

Zdający wie, zna i rozumie:*

POZIOM PODSTAWOWY	POZIOM ROZSZERZONY
W ZAKRESIE WIEDZY O JĘZYKU	
1) co to jest wartość sama w sobie (autoteliczna) i wartość użytkowa języka (język jako narzędzie), 2) co to jest znak i jakie są rodzaje znaków, rozumie istotę języka jako dwuklasowego systemu znaków, 3) gramatykę języka mniejszości narodowej w zakresie umożliwiającym poprawne posługiwanie się językiem w mowie i piśmie, 4) czym się różni język mówiony od pisanego; zna podstawowe cechy obu typów języka wynikające z różnic sytuacji komunikacyjnej, 5) jakie są różnice między językiem literackim i dialektem, 6) jakie są style współczesnego języka mniejszości narodowej; zna pojęcie stylu językowego; zna pojęcie stylów artystycznych i użytkowych; zna podstawowe cechy stylów pisanych (urzędowego, publicystycznego, naukowego) i mówionych (monologowego, dialogowego), 7) jakie są podstawowe funkcje tekstów językowych (komunikacyjna, ekspresywna, impresywna), 8) pojęcie kultury języka, normy językowej, błędu oraz rozróżnia podstawowe typy błędów językowych, 9) jak poprawnie posługiwać się językiem mniejszości narodowej w zależności od sytuacji komunikacyjnej,	jak na poziomie podstawowym oraz: 1) na czym polega bogactwo leksykalne i frazeologiczne języka mniejszości narodowej i jak je pomnażać środkami rodzimymi, 2) pojęcie i typy stylizacji językowej, 3) podstawowe cechy języka poszczególnych epok literackich, 4) co to jest akt mowy i jakie są rodzaje aktów mowy; wie o składnikach aktu mowy, o jego sensie dosłownym i intencjonalnym, 5) inne funkcje tekstu: fatyczną, poetycką, kreatywną, 6) jakie są językowe rezultaty kontaktów języka mniejszości narodowej

10) pojęcie perswazji i manipulacji językowej, 11) na czym polega publiczne zabieranie głosu, zna zasady komunikacji językowej, zna podstawowe zasady retoryki i językowego savoir – vivre'u,	z innymi językami; zna pojęcia zapożyczenia leksykalnego i kalki językowej,
W ZAKRESIE WIEDZY O LITERATURZE I KULTURZE	
12) utwory literackie i inne teksty kultury ważne dla poczucia tożsamości narodowej i przynależności do wspólnoty europejskiej oraz światowej, wskazane w informatorze dla języka mniejszości narodowej dla poziomu podstawowego, 13) wartości narodowe związane z własnym dziedzictwem kulturowym (np. ojczyzna, mała ojczyzna, naród, społeczeństwo), 14) pojęcie tradycji literackiej i jej podstawowe wyróżniki, 15) ogólne pojęcia i zjawiska kultury – dawne i współczesne – ważne dla zrozumienia czytanych utworów literackich, 16) rozumie związek poznanych utworów z życiem narodu i różnych grup wspólnotowych, 17) podstawowe wyróżniki utworu literackiego właściwe dla różnych rodzajów i gatunków literackich, 18) podstawowe tematy, motywy, toposy, 19) podstawowe pojęcia z zakresu poetyki, teorii literatury i historii literatury, np. konwencja literacka, prąd artystyczny, rodzaj i gatunek literacki, temat, wątek, motyw, styl, 20) podstawowe kategorie estetyczne: komizm, tragizm, patos, ironia, oraz ich cechy artystyczne i funkcje – w zakresie niezbędnym do zrozumienia utworów literackich, 21) podstawowe procedury analizy utworu literackiego, np. odnalezienie dominanty kompozycyjnej; rozpoznanie konwencji rodzaju i gatunku literackiego, określenie nadawcy i odbiorcy, konwencji estetycznej i stylistycznej, rozpoznanie przesłania ideowego utworu literackiego, 22) rozumie pojęcia: kultura wysoka, masowa, kultura pop, arcydzieło, kicz.	jak na poziomie podstawowym oraz: 7) teksty wskazane w informatorze dla języka mniejszości narodowej dla poziomu rozszerzonego i poznane w trakcie lektury własnej, 8) pojęcie dziedzictwa kulturowego, 9) wartości związane z tradycją literacką, 10) na czym polegają przemiany w obrębie najważniejszych gatunków literackich, np. dramatu jako gatunku, eposu, powieści, sonetu, pieśni, hymnu, trenu i innych gatunków lirycznych, 11) rozumie związki i zależności rodzajów i gatunków literackich z prądami artystycznymi, 12) cechy kodów komunikacyjnych sztuk innych niż literatura (teatru, filmu, malarstwa), 13) rozumie związek między dominującą funkcją językową tekstu i jego formą oraz gatunkiem (przemówieniem, referatem, artykułem, esejem, wywiadem, dyskusją, negocjacją), 14) rodzaje środków stylistycznych właściwych dla różnych odmian języka; figury retoryczne, 15) rozumie, jakie związki zachodzą między różnymi warstwami utworu literackiego.

*Określenie „wie i rozumie" należy odnieść do standardów wymagań z zakresu wiedzy o języku; określenie „zna i rozumie" należy odnieść do standardów wymagań z zakresu wiedzy o literaturze i kulturze.

II. KORZYSTANIE Z INFORMACJI

Zdający potrafi:

POZIOM PODSTAWOWY	POZIOM ROZSZERZONY
W ZAKRESIE ODBIORU TEKSTÓW KULTURY	
1) rozpoznać różne rodzaje znaków w prezentowanych wytworach kultury; rozpoznać, co jest, a co nie jest systemem znaków; wskazać w przedstawionym materiale (na obrazie, w tekście, fragmencie filmu) znaki różnego rodzaju, 2) wskazać w tekście określone formy wymowy, formy fleksyjne i połączenia wyrazowe: rozpoznać formy fleksyjne wyrazów różnych części mowy, rozpoznać i nazwać podstawowe związki składniowe, 3) rozpoznać wieloznaczność słowa i odróżnić ją od homonimiczności form; pokazać poprawne i manipulacyjne posługiwanie się wyrazami wieloznacznymi, 4) odróżnić tekst językowo poprawny od niepoprawnego, 5) wskazać istotne cechy języka mówionego i pisanego oraz rozpoznać (według określonych cech), czy tekst jest mówiony, czy pisany, 6) wskazać i rozpoznać w tekście literackim elementy dialektu, 7) wskazać podstawowe cechy językowe poszczególnych stylów; rozpoznać (według określonych cech), w jakim stylu pisany jest określony fragment, 8) odróżniać intencje aktu mowy, np. rozkaz od prośby, pytanie od stwierdzenia; wydobyć ukryte cechy aktu mowy; dostrzec w tekście wypowiedzi ironię, sarkazm, prowokację, 9) rozpoznać funkcje określonych tekstów, 10) rozpoznać w tekście językowe środki perswazji i manipulacji: odróżnić środki etyczne od nieetycznych, szczerość od nieszczerości wypowiedzi, pokazać określone środki perswazji językowej, wskazać tekst zawierający manipulację językową, odróżniać zdania o faktach od zdań będących interpretacją faktów, 11) wskazać, na czym polega istota pokrewieństwa językowego,	jak na poziomie podstawowym oraz: 1) wyróżnić w tekście związki frazeologiczne, 2) w podanym tekście rozpoznać wyrazy zapożyczone,
W tekstach publicystycznych i popularnonaukowych:	
12) odczytać dosłowne i metaforyczne znaczenia wyrazów, 13) odczytać znaczenia frazeologizmów, 14) odczytać sens fragmentów (zdań, grupy zdań, akapitu), 15) wyodrębnić tezę (główną myśl) całego tekstu, 16) wyodrębnić argumenty i wnioski, 17) rozpoznać zasadę kompozycyjną tekstu i jej funkcję, 18) rozpoznać i określić typ nadawcy i typ adresata tekstu, 19) nazwać funkcję tekstu,	jak na poziomie podstawowym,

20) rozpoznać charakterystyczne cechy stylu i języka tekstu; nazwać środki językowe i ich funkcję w tekście, 21) rozpoznać cechy gatunkowe tekstu, 22) odtworzyć informacje sformułowane wprost; przetworzyć informacje, np. porządkować i hierarchizować, wskazywać przyczyny i skutki, oddzielać informacje od opinii,	
W tekstach literackich:	
23) rozpoznać tematy, wątki, motywy, 24) rozpoznać bohatera i sposoby jego kreowania w utworze, 25) odczytać treści dosłowne i ukryte utworu, 26) dostrzec różnice między fikcją literacką i prawdą historyczną, 27) rozpoznać aluzje literackie, znaki i symbole kulturowe, np. biblijne, antyczne, 28) rozpoznać w tekście językowe środki artystycznego wyrazu, 29) określić funkcję środków językowych w utworze, 30) określić funkcję aktów mowy, 31) określić funkcję dialektyzmów, archaizmów, słownictwa środowiskowego w tekście literackim, 32) stosować konteksty właściwe utworów, 33) rozpoznać przybliżony czas powstania utworu, 34) rozpoznać konwencję literacką utworu, 35) rozpoznać styl utworu, 36) rozpoznać cechy gatunkowe utworu, 37) rozpoznać parafrazę, parodię, trawestację, 38) dostrzec cechy wspólne utworów, 39) dostrzec związki między utworem literackim i innymi dziełami sztuki, 40) dostrzec w utworze wartości charakterystyczne dla epoki, 41) rozpoznać powiązania utworów z historią, 42) dostrzec etyczne i estetyczne wartości utworu, 43) dostrzec wartości uniwersalne, narodowe, 44) rozpoznać funkcję utworu, np. dydaktyczną, kompensacyjną, formacyjną, 45) odróżnić osobiste sądy związane z odbiorem utworu od sądów utrwalonych w tradycji.	jak na poziomie podstawowym oraz: 3) określić funkcję występujących w utworze tematów, toposów, motywów, 4) określić funkcję (ideową i kompozycyjną) aluzji literackiej, znaku kulturowego, np. biblijnego antycznego, 5) dostrzec związki między różnymi warstwami utworu, 6) dostrzec związki dzieła literackiego z kulturą i filozofią epoki, 7) odczytać znaki tradycji biblijnej, chrześcijańskiej, antycznej, 8) rozpoznać tradycję literacką, 9) dostrzec przemiany gatunku literackiego, 10) rozpoznać środki językowe, decydujące o swoistości wypowiedzi indywidualnej, 11) dostrzec cechy języka charakterystyczne dla danej epoki i stylu czytanych utworów, 12) dostrzec strukturę artystyczną utworu, 13) odczytać odniesienia do innych dziedzin sztuki.

III. TWORZENIE INFORMACJI

Zdający potrafi:

POZIOM PODSTAWOWY	POZIOM ROZSZERZONY
W ZAKRESIE TWORZENIA TEKSTU WŁASNEGO	
1) poprawnie mówić i pisać, ze świadomością tego, dlaczego tak właśnie to robi, 2) wypowiadać się ze świadomością intencji swojej wypowiedzi, 3) napisać krótki tekst w określonym stylu, 4) skonstruować tekst mający przekonać kogoś do czegoś, 5) publicznie zabrać głos, stosując podstawowe zasady retoryczne, 6) zachować się zgodnie z zasadami językowego savoir-vivre'u, 7) napisać spójny tekst na określony temat, 8) gromadzić, selekcjonować materiał, hierarchizować argumenty; formułować hipotezy i wnioski, 9) interpretować utwór na podstawie jego analizy, 10) stosować podstawowe pojęcia z zakresu historii literatury, teorii literatury i nauki o języku, 11) przywołać właściwe konteksty, np. odnieść dzieło do biografii autora, filozofii, religii, życia, człowieka, 12) streszczać, parafrazować, cytować, komentować, wnioskować, 13) formułować i uzasadniać opinie, 14) porównywać dzieła, 15) prezentować własne przeżycia wynikające z kontaktów ze sztuką, 16) uczestniczyć w dialogu, dyskusji, broniąc swojego stanowiska, 17) mówić i pisać z dbałością o estetykę wypowiedzi,	jak na poziomie podstawowym oraz: 1) redagować własną wypowiedź zgodnie z cechami gatunku i zamierzoną funkcją tekstu (rozprawki, recenzji, interpretacji utworu literackiego lub jego fragmentu, interpretacji porównawczej), 2) interpretować funkcję występujących w dziele tematów, motywów, 3) integrować wiedzę z zakresu historii literatury, teorii literatury, językoznawstwa i nauki o kulturze, 4) oceniać według wskazanych przez siebie kryteriów,
W ZAKRESIE SAMOKSZTAŁCENIA	
18) korzystać z klasycznych źródeł informacji: słowników, encyklopedii, 19) korzystać z Internetu i innych elektronicznych źródeł informacji, 20) wykonać opis bibliograficzny, 21) wyszukać literaturę przedmiotu, dokonać jej selekcji według określonych kryteriów; wykorzystać ją do opracowania tematu, 22) scalać zdobyte informacje w różne formy wypowiedzi, 23) notować, sporządzić plan, konspekt, 24) gromadzić teksty literackie i inne teksty kultury, poznane w toku lektury własnej, stanowiące odniesienie do lektur poznanych w szkole, 25) analizować i korygować błędy językowe popełnione przez siebie lub dostrzeżone w czytanych tekstach.	jak na poziomie podstawowym oraz: 5) tworzyć zestawy bibliograficzne na określony temat, 6) sporządzać przypisy, 7) tworzyć bazy danych, 8) sporządzać zapis komputerowy, audio i wideo.

Tematy wypracowań na egzamin pisemny odbywający się **w maju 2008 roku** będą formułowane na podstawie *Standardów wymagań egzaminacyjnych* i w związku z listą lektur podaną na następnej stronie:

na poziomie podstawowym

1. Аповесць пра Грунвальдскую бітву (з "Хронікі Быхаўца")
2. Статут Вялікага княства Літоўскага (фрагменты)
3. Францыск Скарына – "Прадмова да ўсёй Бібліі"
4. Народныя песні: "Купалінка", калядкі
5. Народныя паданні і легенды: "Расказ пра Рагнеду"
6. Кастусь Каліноўскі – "Мужыцкая праўда" (№ 3), "Пісьмы з-пад шыбеніцы"
7. Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч – "Пінская шляхта" (фрагменты)
8. Францішак Багушэвіч – Прадмова да "Дудкі беларускай"
9. Максім Багдановіч – "Пагоня", "Зорка Венера", "Зімой"
10. Янка Купала – "Спадчына", "І прыйдзе", "Курган"
11. Якуб Колас – "Новая зямля" (фрагменты), "У палескай глушы" (фрагменты)
12. Максім Танк – "Рукі маці", "Голас"
13. Васіль Быкаў – "На чорных лядах" (фрагменты), "Аблава" (фрагменты)
14. Уладзімір Караткевіч – "Зямля пад белымі крыламі" (фрагменты), "Быў. Ёсць. Буду.", "На Беларусі Бог жыве"
15. Барыс Сачанка – "Чаравікі-туфелькі", "Дарога праз лес"
16. Алесь Разанаў – "Парог", "У парку"
17. Натальля Арсеннева – "Малітва", "Восень"
18. Надзея Артымовіч – "Паэты паміраюць..."
19. Ян Чыквін – "А дом наш недзе"
20. Алесь Барскі – "Маці", "Я сын зямлі беластоцкай"
21. Сакрат Яновіч – "Гасцінец", "Доня-дочанька"
22. Віктар Швед – "Бацькоўскі парог"

na poziomie rozszerzonym

1. Летапіс "Пахвала вялікаму князю Вітаўту"
2. Мікола Гусоўскі – "Песня пра зубра" (фрагменты)
3. "Прамова Мялешкі"
4. "Песня беларускіх жаўнераў 1794 года"
5. Ян Баршчэўскі – "Белая сарока"
6. Адам Міцкевіч – "Пан Тадэуш" (фрагменты, у перакладзе Браніслава Тарашкевіча)
7. Уладзіслаў Сыракомля – "Бусел"
8. Цётка (Алёйза Пашкевіч) – "Навагодні ліст"
9. Максім Багдановіч – "Апокрыф", "Слуцкія ткачыхі", "Санет"
10. Янка Купала – "Незалежнасць", "Прарок", "Тутэйшыя"
11. Якуб Колас – "Новая зямля"
12. Максім Гарэцкі – "Дзве душы", "Фантазія"
13. Уладзімір Жылка - "Беларусь"
14. Францішак Грышкеміч – "Малітва"
15. Уладыслаў Казлоўшчык – "Ня ў на вясна"
16. Ларыса Геніюш – "Споведзь" (фрагменты)
17. Масей Сяднёў – "Малітва",
18. Янка Брыль – "Вячэрняе" (фрагменты пра польска-беларускія адносіны, абарону Гдыні ў 1939 г.)
19. Васіль Быкаў – "Два маэстры"
20. Уладзімір Арлоў – "Незалежнасць"
21. Уладзімір Караткевіч – "Дзікае паляванне караля Стаха" (фрагменты)
22. Надзея Артымовіч – "Ікона", "На небасхіле"
23. Сакрат Яновіч – "Беларускаму слову"
24. Віктар Швед – "Беларуская мова", "Лёс чалавечы"
25. Ян Чыквін – "Крык начны савы"
26. Алесь Барскі – "Селянін, як тварэц"

Tematy wypracowań na egzamin pisemny odbywający się **od maja 2009 roku** będą formułowane na podstawie *Standardów wymagań egzaminacyjnych* i w związku z podaną niżej listą lektur:

na poziomie podstawowym

1. Аповесць пра Грунвальдскую бітву (з Хронікі Быхаўца)
2. Францыск Скарына – Прадмова да ўсёй Бібліі
3. Песні - Купалінка, калядкі (адна на словы Віктара Шведа)
4. Паданні і легенды - Рагнеда і Уладзімір
5. Кастусь Каліноўскі – Пісьмы з-пад шыбеніцы
6. Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч – Пінская шляхта
7. Францішак Багушэвіч- Прадмова да "Дудкі беларускай", Хмаркі
8. Максім Багдановіч – Пагоня, Зорка Венера, Слуцкія ткачыхі, Санет, Па- над белым пухам вішняў
9. Янка Купала – Спадчына, Не шукай, І прыйдзе, Курган

10 Якуб Колас – Адзінокае дрэва, Новая зямля (раздзелы: Леснікова пасада, Воўк, Каляды, Вялікдзень, Смерць Міхала), У палескай глушы (скарочана - з падручніка да II класа)

11. Кузьма Чорны- Макаркавых Волька
12. Максім Танк – Рукі маці, Ave Maria, Шчасце,***О,як лёгка ісці, ***І радасць - ніякая радасць, а горыч
13. Васіль Быкаў – Калі хочацца жыць, Аблава (скарочана - з "Хрэстаматыі да сярэдніх школ)
14. Уладзімір Караткевіч – Зямля пад белымі крыламі (фрагменты з "Хрэстаматыі для сярэдніх школ), Багдановічу, На Беларусі Бог жыве
15. Іван Мележ – Людзі на балоце (частка I, раздзел V)
16. Барыс Сачанка – Дарога праз лес, Вярніся, вярніся
17. Рыгор Барадулін – Трэба дома бываць часцей
18. Сяргей Грахоўскі – Першае каханне
19. Алесь Разанаў – Снег, Дзічка
20. Наталля Арсеннева – Малітва, Восень, Шчасце, Між берагамі
21. Ларыса Геніюш- Князь Усяслаў Чарадзей, Бацькаўшчына, Споведзь (частка I- Жлобаўцы)
22. Масей Сяднёў- Айчына
23. Ян Чыквін – А дом наш недзе, Партрэт з памяці (з "Хрэстаматыі для сярэдніх школ)
24. Алесь Барскі – Твой твар, Я сын зямлі беластоцкай
25. Сакрат Яновіч – Гасцінец, Элегія пакінутага гнязда
26. Віктар Швед – Лёс чалавечы, Прамінанне
27. Мікалай Гайдук – Мера чалавечнасці

na poziomie rozszerzonym

1. Статут Вялікага княства Літоўскага – раздзелы: Сямейнае права, Спадчынае права, Ахова прыроды
2. Мікола Гусоўскі –Песня пра зубра (урывак з падручніка да I класа)
3. Цётка – Мора
4. Максім Багдановіч – Апокрыф, ***Я хацеў-бы спаткацца з Вамі на вуліцы, Хто мы такія?
5. Янка Купала – Незалежнасць, Прарок, Тутэйшыя, Больш самачыннасці
6. Якуб Колас – Новая зямля
7. Максім Гарэцкі – Фантазія
8. Францішак Грышкевіч – Малітва
9. Уладыслаў Казлоўшчык – Ня ў нас вясна
10. Ларыса Геніюш – ***Крывёй напоўніліся поймы рэк
11. Масей Сяднёў – Малітва, Яе няма
12. Васіль Быкаў – Два маэстры, На чорных лядах, Сцяна (скарочана- з падручніка да III класа)

13.Уладзімір Арлоў – Незалежнасць, Час чумы
14.Уладзімір Караткевіч – Жанчыне з бэзам, Быў.Ёсць.Буду, Дзікае паляванне караля Стаха (урывак з падручніка да III класа)
15.Аляксей Дудараў –Вечар
16.Алесь Разанаў –Дуб, Спадчына
17.Надзея Артымовіч – ***ікона, ***паэты паміраюць тады
18.Сакрат Яновіч – Дзённікі(1987-1993)

Uwaga: w przypadku interpretacji porównawczej tematy na poziomie rozszerzonym mogą zawierać jeden tekst z poziomu podstawowego, mogą także zobowiązywać do analizy i interpretacji utworów spoza listy zamieszczonej w *Informatorze*, ale utrzymanych w znanej uczniom poetyce lub konwencji.

VI. PRZYKŁADOWE TEMATY NA USTNĄ CZĘŚĆ EGZAMINU

Przykłady ilustrują koncepcję formułowania tematów na ustną część egzaminu, sprawdzającą umiejętność mówienia w języku mniejszości narodowej. Zostały zgrupowane w trzech kategoriach i stanowią przykładowy zbiór tematów. Wszystkie mają charakter ogólny i zostawiają maturzyście swobodę wyboru treści.
Abiturient ma obowiązek:

- Wybrać lekturę, literaturę krytyczną (opracowania), materiały pomocnicze, formę prezentacji,
- Sformułować tezę i argumenty,
- Sporządzić bibliografię.

1. Літаратура

1. Літаратура беларусаў у II Рэчыпаспалітай. Схарактарызуй на прыкладах.
2. Вёска як асноўная прастора жыцця чалавека. Паразважай на выбраных прыкладах.
3. Біяграфія – ключ да адчытання творчасці выбранага пісьменніка.
4. Вобраз інтэлігента ў беларускай літаратуры. Прааналізуй на выбраных прыкладах.
5. Якія героі беларускай літаратуры могуць быць узорамі для сучаснага маладога чытача? Дакажы і абгрунтуй на прыкладах.
6. Свет правінцыі ў творах беларускіх пісьменнікаў. Паразважай на выбраных прыкладах.
7. Мая малая айчына. Паразважай выкарыстоўваючы літаратурныя творы.
8. Польска–беларускія пісьменнікі і іх роля ў адраджэнні беларускай літаратуры.
9. Прадстаў выбраныя постаці і дакажы іх ролю.
10. Лёс дзіцяці ў беларускай літаратуры. Прадстаў праблему на аснове выбраных твораў.
11. Партрэт жанчыны ў беларускай літаратуры. Прадстаў на аснове выбраных твораў.
12. Аратарская проза ў розных гістарычных перыядах. Прааналізуй на аснове выбраных твораў.
13. Беларуская мемуарная літаратура. Прадстаў яе значэнне для народа на выбраных прыкладах.

2. Суадносіны паміж рознымі відамі мастацтва

1. Культура і літаратура беларусаў у II Рэчыпаспалітай. Схарактарызуй на прыкладах.
2. Фальклор як інспірацыя для пісьменнікаў і мастакоў. Прадстаў на выбраных прыкладах.
3. Фальклор выбранай вёскі нашага рэгіёну. Прадстаў абрады і вераванні.
4. Музычнае багацце Усходняй Беласточчыны. Раскажы пра дзейнасць і дасягненні беларускіх калектываў.
5. Беларускі мастацкі твор і яго фільмовая або тэатральная пастаноўка. Прадстаў на выбраным творы.
6. Характэрныя рысы беларускай архітэктуры нашага рэгіёну. Прадстаў на выбраных прыкладах.
7. Спецыфіка дзейнасці беларускіх мастакоў Падляшша. Схарактарызуй на выбраных прыкладах.

8. Мая малая айчына. Паразважай выкарыстоўваючы літаратурныя творы, публіцыстыку і гістарычныя факты.
9. Беларуская сучасная музыка. Прадстаў на аснове выбраных твораў і выканаўцаў.
10. Беларускасць у маёй сям'і. Прадстаў праблему выкарыстоўваючы быт, абраднасць, мову, літаратуру, сведамасць.

3. Мова

1. Беларуская мова ў маёй ваколіцы: рысы, стан, іншамоўныя ўплывы. Прадстаў эфекты свайго назірання.
2. Мова сродкаў масавай інфармацыі. Прааналізуй асаблівасці падляшскай беларускай мовы(памылкі, дыялекты,паланізмы і іншыя).
3. Творчае выкарыстанне гаворак, прыказак, прымавак, фразеалагізмаў у мастацкай літаратуры. Прадстаў на выбраных прыкладах.
4. Мясцовыя імёны, прозвішчы, клічкі і іх паходжанне. Прааналізуй на аснове выбранай мясцовасці, рэгіёну.
5. Беларуская тапанімія ў тваім рэгіёне, мясцовасці. Прадстаў яе этымалогію і значэнне.
6. Роля беларускіх мовазнаўцаў у развіцці мовы. Раскажы выкарыстоўваючы вядомыя табе постаці і іх мовазнаўчыя дасягненні.
7. Беларуская мова на працягу апошняга стагоддзя. Выкажы свой погляд на розныя этапы яе развіцця (”лацінка”, ‟тарашкевіца”, ‟наркомаўка”).

VII. PRZYKŁADOWE ARKUSZE I SCHEMATY OCENIANIA

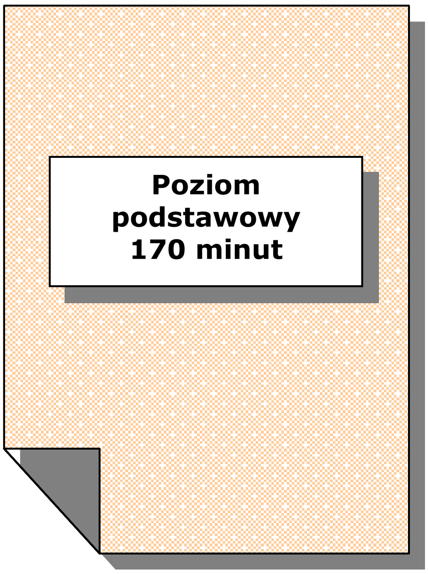

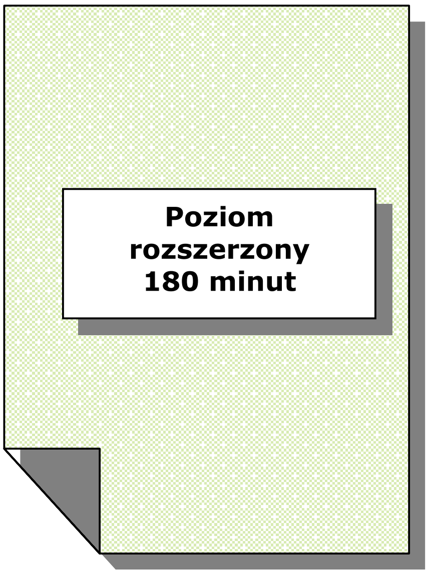

Miejsce na naklejkę z kodem szkoły

dysleksja

EGZAMIN MATURALNY Z JĘZYKA BIAŁORUSKIEGO

POZIOM PODSTAWOWY

Czas pracy 170 minut

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 14 stron. Ewentualny brak zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Pisz czytelnie. Używaj długopisu/pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
3. Nie używaj korektora, a błędne zapisy wyraźnie przekreśl.
4. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie podlegają ocenie.
5. Na karcie odpowiedzi wpisz swoją datę urodzenia i PESEL. Zamaluj ■ pola odpowiadające cyfrom numeru PESEL. Błędne zaznaczenie otocz kółkiem i zaznacz właściwe.
6. Postępuj podobnie, zaznaczając odpowiedzi w części karty przeznaczonej dla zdającego. Tylko odpowiedzi zaznaczone na karcie będą oceniane.

Życzymy powodzenia!

Za rozwiązanie wszystkich zadań można otrzymać łącznie **70 punktów**

Część I – 21 pkt
Część II – 49 pkt

Wypełnia zdający przed rozpoczęciem pracy

PESEL ZDAJĄCEGO

KOD ZDAJĄCEGO

CZĘŚĆ I – ROZUMIENIE CZYTANEGO TEKSTU

Прачытай уважліва тэкст і адкажы на пытанні

Анатоль Клышка

Францыск Скарына, альбо Як да нас прыйшла кніга

1. У Італіі, у адным з найстарэйшы у свеце Падуанскім універсітэце ёсць славутая “Зала сарака”. У “Зале сарака” на сценах сорак вялікіх партрэтаў слаўных з найслаўнейшых. Сярод іх другі ад покуці[1], каля кафедры Галілея, – Францішак Скарына. Так за тысячы кіламетраў ад Беларусі, у далёкай Італіі, ушаноўваецца памяць аб нашым першадрукару Францыску Скарыне. Менавіта са Скарынавых рук без мала пяцьсот гадоў таму назад усходняе славянства атрымала першую друкаваную кнігу. [...]
2. Пад зіму 1504 года Францішка Скарыну можна было ўбачыць у Кракаве. На славянскіх землях тады было толькі два універсітэты: у чэшскай Празе і ў польскім Кракаве. Кракаў быў бліжэй... Ды і універсітэт яго быў крыху абжыты палачанамі. Кракаўскі універсітэт быў вядомы сваімі выдатнымі вучонымі – астраномамі, матэматыкамі. З паў-Еўропы сцякаліся сюды шкаляры. Асабліва шмат было з Венгрыі, Нямеччыны, Чэхіі. [...]
3. Папулярнасці універсітэта спрыяла тое, што ён, як на той час, быў даволі дэмакратычны. Палову яго выхаванцаў складалі дзеці рамеснага і гандлёвага люду; дзяцей сялян вучылася тут аж да 10 працэнтаў, што было “незвычайна шмат” у параўнанні з тагачаснымі такімі ж установамі феадальнай Еўропы. У тыя гады студэнтаў налічвалася ўжо да трох тысяч. Хоць як на ўсю Польшчу ды прылеглыя Літву, Беларусь, Украіну не дужа шмат. Бо ў чэшскай Празе ва універсітэце налічвалася ў тыя часы 7-8 тысяч студэнтаў.[...]
4. Асноўная нагрузка клалася тады на памяць, і ўсё вырашала добрая памяць. Завучыць, зазубрыць, убіць у галаву, запомніць – вось што павінен быў рабіць студэнт сярэдневяковага універсітэта. У нейкай ступені гэта можна і зразумець. Спадзявацца тады, што ў цябе некалі будзе тая ці іншая кніга, – не даводзілася. Шкаляр часта нават выбіраў той ці іншы факультэт толькі таму, што ў яго аказвалася пэўная кніга. [...]
5. Па-рознаму мінаў у бурсе час. Адны рэзаліся ў карты, другія – у шахматы ці шашкі. Трэція сур'ёзна сядзелі над кнігамі. Часта можна было бачыць, як адзін студэнт ушываў свайму багацейшаму сябру гузікі або перапісваў для яго лекцыі. Былі ж такія, якія проста адбывалі лекцыі, ніколі не здаючы ніякіх экзаменаў. [...]
6. Бывала і так, што студэнт, узяўшы збанок, ішоў жабраваць. Так, так, жабраваць. Для студэнта гэта не лічылася асаблівым грахом. Ён жа пасля, вывучыўшыся, сваімі ведамі аддасць народу больш, чым тое, што яму цяпер ахвяруюць. І некаторыя са студэнтаў, каб не марнаваць часу, адразу ішлі пад сядзібу, дзе выхоўваліся каралеўскія дзеці. Ксёндз-выхаваўца, высунуўшыся з акна, задаваў шкалярам некалькі пытанняў, каб спраўдзіць, ці не зноў пад марку студэнтаў прыцягнуліся сюды звычайныя жабракі. Калі студэнты адказвалі слаба, няўпэўнена, то для ксяндза гэта была прычэпка палічыць іх жабракамі і адмовіць у міласціне. Таму ў групе павінен быў быць і добры студэнт, хай сабе і не зусім бедны, але які выручыў

[1] Покуць – тут: ганаровае месца

бы кампанію. Калі ксёндз упэўніваўся, што гэта ўсё ж студэнты, ён пытаўся, хто ў чым мае патрэбу.[...]

7. Кожны прадмет засвойваўся траякім спосабам: праз лекцыі, калёквіумы, дыспуты. Штосуботы адбываліся дыспуты. Яны таксама мелі навучальнае значэнне. У вялікую залу збіраліся студэнты і выкладчыкі ўсяго факультэта. Пасля таго як пэўны магістр браў слова і высоўваў нейкую думку, выступалі другія настаўнікі, аспрэчвалі яго сцверджанне, высоўваючы адначасова свае, новыя. Вырашалі ж спрэчку пад кіраўніцтвам выкладчыкаў добра падрыхтаваныя студэнты. Такія дыспуты былі неблагою школаю. Калі ўлічыць, што кніг было няшмат, то студэнт з такіх спрэчак, несумненна, даведваўся нямала новага, ды і вучыўся, як трэба аспрэчваць (а не проста адкідаць!) тую ці іншую думку, якую ты лічыш памылковаю, і аргументавана даказваць, пераканаўча даводзіць тую, якую лічыш правільнаю. [...]

8. Чаму Скарына апынуўся ў Празе, чаму менавіта гэты горад выбраў ён для друкавання кнігі? Мяркуюць, што Францыска пасля яго вяртання з Падуі (у Падуанскім універсітэце Скарына здае экзамен на званне доктара лекарскіх навук) кароль Сігізмунд I мог запрасіць сакратаром пры перагаворах польскага, чэшскага і венгерскага каралёў з імператарам Максіміліянам I у Вене. Але, пэўна ж, Прага прыцягвала тым, што ў ёй ужо друкавалі кнігі на роднай мове чэхаў, што адсюль можна было наладзіць сувязь з такімі цэнтрамі еўрапейскага кнігадруку, як Нюрнберг, Аусбург, Венецыя. [...] Дарэчы, у Чэхіі якраз незадоўга, за 18 гадоў перад гэтым, пачынаюць уводзіць першыя папяровыя млыны – у Празе і Збраславе. Можна было мець танную паперу. [...]

9. 6 жніўня 1517 года ў чэшскай Празе выйшаў у свет Скарынаў “Псалтыр”, а пазней і яшчэ 22 біблейскія кнігі. Да ўсіх іх наш першадрукар даў агульны тытульны аркуш: “Библия руска выложена доктором Франциском Скориною из славного града Полоцька...”. Кожны выпуск меў прадмову і пасляслоўе, у якіх пісалася, хто, дзе, калі і дзеля чаго выдаў гэтую кнігу. [...]

10. Скарына перакладае і выдае гэтыя кнігі не дзеля таго, каб “ратаваць” душу сабе і сваім чытачам, а таму, што бачыць у кнігах матэрыял для “навучання сямі вызваленых навук дастатковы”. У прадмове да “Псалтыра” ён піша, што гэта «детем малым як початок всякое доброе науки грамоты...». І пасля, перабіраючы па чарзе, ён зазначае, якая з кніг да чаго прыдатная, з якой можна даведацца пра ваенныя, гераічныя справы, а з якой умець арыфметыку, а з якой землямер’е, астраномію – навуку пра зоркі і гэтак далей. У гэтым пералічэнні сямі вызваленых навук чуваць Скарынаў клопат быць універсітэтам для простых людзей, даць ім у рукі кнігу, якая была б энцыклапедыяй у розных галінах ведаў.[...]

11. Недзе каля 1520 года Францыск Скарына пераязджае ў Вільню – сталіцу Вялікага княства Літоўскага.[...] Неўзабаве пры рынку запрацавала Скарынава друкарня. [...] І вось Вільня трымае ў руках першыя друкаваныя кнігі ў гэтых землях – “Малую падарожную кніжыцу” і “Апостал” [...]. Добра прадуманы фармат выданняў. Ужо сваім выглядам “Апостал” кажа, што ён разлічаны не для царкоўнай службы, а для хатняга чытання. Памер невялікі – самы раз, каб узяўшы ў рукі кнігу, прысесці з ёю ў нядзельку за сталом. І зусім кішэнны фармат у “Малой падарожнай кніжыцы”, разлічанай на купцоў і рамеснікаў, якім не раз даводзілася выпраўляцца ў далёкую дарогу...З гэтага боку асабліва цікава апошняя частка “Малой падарожнай кніжыцы”, дзе змешчаны розныя каляндарныя, астранамічныя і нават медыцынскія звесткі – усё тое, што найнеабходным было чалавеку ў дарозе. [...]

12. Францыск Скарына, як у Празе, так цяпер у Вільні, выдае свае кнігі з асветніцкімі мэтамі для небагатых людзей, як ён сам піша, «людзям паспалітым на добрае навучанне». [...]

Родная крыніца, Мінск 1986, стар. 43-64.

Заданні да тэксту

Заданне 1. *(1 пункт)*

У Падуанскім універсітэце ў "Зале сарака" ёсць партрэт Францыска Скарыны. Высветлі, чаму Скарына належыць да групы найслаўнейшых людзей свету. Карыстайся 1 абзацам.

....

....

....

....

Заданне 2. *(2 пункты)*

Якія інфармацыі адносна Кракаўскага універсітэта пададзеныя ў 2 і 3 абзацах?

....

....

....

....

Заданне 3. *(2 пункты)*

Карыстаючыся 3 абзацам, растлумач сваімі словамі тэрмін "роўнасць" і напішы, ў чым заключалася роўнасць сярод студэнтаў Кракаўскага універсітэта.

....

....

....

....

Заданне 4. *(2 пункты)*

У 4 абзацы аўтар уводзіць слова "шкаляр". Раскрый значэнне гэтага слова і падбяры сінонімы.

....

....

....

....

Заданне 5. ***(1 пункт)***
Што абазначае фразеалагізм “сур’ёзна сядзець над кнігамі”.

....

....

....

Заданне 6. ***(2 пункты)***
Падай прыклады бесклапотнага студэнцкага жыцця, а таксама яго нягоды (цяжкасці). Карыстайся 5 і 6 абзацамі.

прыклады бесклапотнага жыцця	цяжкасці жыцця

Заданне 7. ***(2 пункты)***
На аснове 7 абзаца растлумач сваімі словамі значэнне тэрміна “дыспуты”.

....

....

....

....

Заданне 8. ***(2 пункты)***
Карыстаючыся 8 абзацам, высветлі, чаму менавіта Прагу выбраў Скарына для друкавання кніг.

....

....

....

....

Заданне 9. ***(2 пункты)***
Высветлі, чаму дзеяслоў “ратаваць”, якім аўтар карыстаецца ў 10 абзацы, узяты ў двукоссе.

....

....

Заданне 10. ***(1 пункт)***
На аснове 10 абзаца выясні значэнне слоў “быць універсітэтам для простых людзей”.

....

....

....

....

Заданне 11. ***(1 пункт)***
Якія інфармацыі адносна (на тэму) Скарыны змешчаны ў абзацах 9., 11.

....

....

Заданне 12. ***(2 пункты)***
У 12 абзацы аўтар піша: “Скарына [...] выдае свае кнігі з асветніцкімі мэтамі”. На аснове 10 і 11 абзацаў сфармулюй 2 мэты і запішы іх.

....

....

....

....

....

Заданне 13. ***(1 пункт)***
Тэкст А. Клышкі гэта:
а) фельетон
б) папулярна-навуковы артыкул
в) навуковая праца

CZĘŚĆ II – PISANIE WŁASNEGO TEKSTU

Ta część zawiera dwa tematy sprawdzające umiejętność tworzenia własnego tekstu w związku z tekstem literackim zamieszczonym w arkuszu. Wybierz jeden z nich i napisz wypracowanie. Wybrany temat podkreśl.

Тэма 1:
На аснове вобразаў герояў ”Аблавы” Васіля Быкава прааналізуй праблему віны ў часе калектывізацыі.

Васіль Быкаў, ***Аблава***

Усё астатняе – збожжа, бульба, майно[1], нажытае за гады потам і працай, рэквіравалася на карысць сельсавета Яно няхай бы рэквіравалася на грамадскую патрэбу, думаў затым Хведар, але ж яны рэквіравалі найбольш для таго, каб не даць ім, небаракам, у іх дальнюю гаротную дарогу, каб яны хутчэй там памерлі ад голаду і марозу. Шасцігадовая Волечка якраз надзела новыя чорныя валёначкі, што ён справіў ёй у мястэчку з леташняй воўны, дзяўчынка ўсю зіму ашчаджала іх, надзела, можа, якія разы тры, болей абыходзілася старэнькімі, лапленымі-пералапленымі, якія меркавалася данасіць да вясны і выкінуць, але як стала збірацца ў гэта свой шлях, маці сказала Волечцы надзець новыя – усё ж выпраўляліся ў людзі, і маці хацелася, каб дзяўчынка выглядала па-людску. Волечка паслухалася, на сваю бяду, і тады стаяла ля ганка на снезе ў зграбненькіх чорных валёначках. Мусіць, дарма стаяла. Кінуліся тыя валёначкі ў хцівыя вочы ўпаўнаважаных, і старэйшы з іх, чалавек у чорным паўшубку, нешта загадаў Сокуру Івану. Сокур трохі памяўся, перасмыкнуў голеным тварам, але падступіў да дзяўчынкі і перадаў загад. Волечка паслухмяна здзела адзін чорны валёначак, затым другі і засталася на снезе ў адных панчошках, пакуль маці, заплакаўшы, не прынесла ёй з сенцаў старыя. Хведар, згледзеўшы тое, сказаў сабе: «Ая-я-я-я!», на што Сокур, учуўшы, зноў перасмыкнуў тварам і моўчкі цепнуў плячыма: маўляў, што зробіш? Ці мая гэта воля? Ён узяў тыя чорныя маленькія валёначкі і насіў з сабою, пакуль яны збіралі бедныя клумкі на сані. Не, каб сказаць тым, з раёна: не па-боску гэта – разуваць малое, не ў цёплы ж край выпраўлялі – на поўнач, у маразы, на голад і здзек. Ды не, не сказаў. Так і паехала Волечка ў стаптаных валёначках і хадзіла ў іх яшчэ дзве зімы, і прастуджвалася, і хварэла. Аж покуль не прастудзілася ў апошні раз, калі ўжо нічога ёй не стала патрэбна. [...]

Малы Міколка быў жаласлівы да жывёлы. [...] А як вырас, мусіць жа, гэтак аддана палюбіў камсамол. Можа, і не сам камсамол, як тую гарластую мітусню, якой з захапленнем займаліся маладыя – ад суму і самоты, – седзячы зімой у цёмных, завеяных снегам вёсках. [...] З усёй іх ячэйкі асабліва актыўнічалі Міколка і ягоны аднагодак Шурка, адзіны сынок у бядняччкі-ўдавы Міхаліны. Аднойчы яны прынялі рэзалюцыю, каб зняць абразы. Канешне, дамагчыся таго ва ўсёй вёсцы, як ім хацелася, хлопцы не мелі сілы, тады пастанавілі зняць хоць бы ў сваіх бацькоў. Тое было прасцей, але, мусіць, таксама не надта, бацькі іх не дужа слухаліся. Хведар глядзеў на хлапечую задуму даволі памяркоўна – што тыя абразы! Праўда, вісяць у куце, нікому не замінаюць, але і карысці з іх таксама няма ніякай. А Ганула заўпарцілася, і Міколка яе ўгаворваў ад каляд да самага вялікага посту. Усё ж дамогся, аднойчы пазнімаў і абразы, і ручнікі з іх, замест павесіў партрэт Карла Маркса; ручнікоў, аднак,

---

[1] майно- mienie, dobytek

вешаць не стаў. З таго часу вісеў у куце барадаты чалавек, таксама ні карысці з яго, ні шкоды. Міколка ж быў задаволены, ну і добра.

І тут пад вясну выпадкам камсамольскі сакратар дазнаўся, што ў Шуркі застаўся адзін абраз, вісіць на покуці[1]. Міколка сабраў камісію з трох чалавек, і яны пайшлі ў хату да Шуркі абследаваць. Аказалася, што так яно і ёсць, як казалі: абраз архангела Гаўрыіла вісіць сабе, дзе і вісеў, Міхаліна, Шуркава маці, плача, нізашто не дае знімаць, і Шурка нічора зрабіць з ёй не можа, такі аказаўся мяккацельны камсамолец. Міколка тут паставіўся крута. Думалі, ён скіне абраз, а ён абраз не чапаў, а сабраў камсамольскі сход і, не зважаючы на даўняе сяброўства, дамогся, што Шурку выключылі з камсамола. Хведар трохі падзівіўся з таго і неяк увечары мякка папракнуў сына. Сказаў, ці не занадта сурова яны паставіліся да свайго ж вясковага хлопца, як Міколка яму адказаў з нечуванаю раней строгасцю ў голасе: «Камсамол такіх ашуканцаў сцірае ў парашок!» [...]

І як усё пачалося? Колькі ён думаў пра тое, як і з чаго пачалося, – выразнага адказу знайсці не мог. [...] Ён жа, Хведар, дык і не думаў ніколі, што яго можа напаткаць такі самы лёс, хоць і жыў збольшага спраўна, але ж які ён кулак? Адзін конь, дзве каровы, авечкі, свінчо – бадай як і ва ўсіх астатніх у Нядолішчы. [...] Але, мусіць, не тое вызначыла яго кулаком, а малатарня. [...]

Як цяпер помніцца, думку пра тое падаў сын Міколка. Тады ўжо ён быў ладны дзяцюк, увосень збіраўся на прызыў у Чырвоную Армію і лічыўся сакратаром камсамольскай ячэйкі ў Нядолішчы. [...]

І вось неяк увосень позненька ўвечары прыходзіць Міколка. Стомлены, згаладнелы, у гразкіх ботах, аказваецца, быў на нейкай нарадзе ў раёне. Маці хутчэй міску на стол, ён з'еў троху і кажа: «Бацька, а давай купімо малатарню. Ёсць такая магчымасць праз патрэбкааперацыю. Грошы можна не разам – у россрочку». Хведар адказаў не адразу, падумаў. [...] Уранку, як Міколка пабег па сваіх камсамольскіх справах, асцярожна параіўся з Гануляй і вырашыў: купім. Пакуль не перакупіў хто спрытнейшы з якой іншай вёскі.

Малатарню прыцягнулі на трэці дзень пасля пакроваў. [...] Але ўсё апраўдалася. Малацілі талакой, гаспадаркамі дзвюма ці трыма адразу, як калі складвалася. Хведар нікому не адмаўляў, меркавалі як хто хацеў, а плацілі, хто колькі мог. У залежнасці ад намалоту, канешне. Усё па добрай волі, што ж ён які эксплуататар для сваіх сяльчан? Мусіць, ён бы даў малаціць і дарма, але трэба былі грошы, усё ж малатарня каштавала не дзешава, і хоць узялі ў крэдыт, але сплочваць трэба было кожны квартал. Да каляд памалацілі ўсе суседзі і некаторая яго радня. Нават прывозілі з суседніх вёсак. Усім малаціў Роўба.

Нядоўга, аднак, пагрукацела на ягоным таку тая чырвоная малатарня. У наступную восень прыйшоў той самы сельсавецкі старшыня Сокур, з ім яшчэ нехта вусаты з раёна і апячаталі. Аказваецца, дапусціў ён эксплуатацыю, непрацоўны даход. «А як жа цяпер? Што будзе?» – пытаўся Хведар. «Што будзе, тое і будзе», – цьмяна адказаў вусаты, зашчапляючы свой пацёрты партфельчык. Яны ўдвух, не азіраючыся, пайшлі са двара, а ён моўчкі стаяў ля варот, ужо адчуваючы, што гэта – не страта малатарні. Гэта – пачатак і яшчэ большай бяды, што чорнай варонай закружылася над яго галавой.

Друкуецца паводле: Васіль Быкаў, *"Выбранае", Выдавецтва «Ураджай»,* Мінск 2001, стар. 167-244

[1] Покуць- месца, дзе знаходзяцца святыя абразы

Тэма 2:
У які спосаб Максім Багдановіч паказвае адносіны паміж з'явамі прыроды і эмацыянальным светам у вершах *Зімой* і *Раманс*?

Максім Багдановіч

Раманс

Quand luira cette etoile, un jour,
La plus belle et la plus lointaine.
Dites-lui qu'elle eut mon amour,
O derniers de la race humaine,
*Sally Prudhomme**

Зорка Венера ўзышла над зямлёю,
Светлыя згадкі з сабой прывяла...
Помніш, калі я спаткаўся з табою,
Зорка Венера ўзышла.
З гэтай пары я пачаў углядацца
Ў неба начное і зорку шукаў.
Ціхім каханнем к табе разгарацца
З гэтай пары я пачаў.
Але расстацца нам час наступае;
Пэўна, ўжо доля такая у нас.
Моцна кахаў я цябе, дарагая,
Але расстацца нам час.
Буду у далёкім краю я нудзіцца,
Ў сэрцы любоў затаіўшы сваю;
Кожную ночку на зорку дзівіцца
Буду ў далёкім краю.
Глянь іншы раз на яе, – у расстанні
Там з ёй зліём мы пагляды свае...
Каб хоць на міг уваскрэсла каханне,
Глянь іншы раз на яе...

**Калі аднойчы засвеціцца гэтая зорка,*
Найпрыгажэйшая і найдалейшая
Скажыце ёй, што я кахаў яе,
О, апошнія з роду людскога.
Сюлі – Прудом (франц.)

Зімой

Здароў, марозны, звонкі вечар!
Здароў, скрыпучы, мяккі снег!
Мяцель не вее, сціхнуў вецер,
І волен лёгкіх санак бег.

Як мары, белыя бярозы
Пад сінявой начной стаяць.
У небе зоркі ад марозу
Пахаладзеўшыя дрыжаць.

Вільготны месяц стуль на поле
Празрысты, светлы стоўп спусціў
І рызай срэбнаю раздолле
Снягоў сінеючых пакрыў.

Ўзрывайце ж іх санямі, коні!
Звіні, вясёлых бомаў медзь!
Вакол лятуць бары і гоні,
Ў грудзях пачала кроў кіпець.

Друкуецца паводле: Багдановіч Максім, *"Збор твораў у двух тамах", том 2,* Навука і тэхніка, Мінск 1968

OCENIANIE
POZIOM PODSTAWOWY

Część I – rozumienie czytanego tekstu

Анатоль Клышка
Францыск Скарына, альбо Як да нас прыйшла кніга

Nr zad	Odpowiedzi	Maks. liczba pkt	Pkt cząstkowe	Uwagi
1.	- Скарына каля 500 гадоў таму назад выдаў першую друкаваную кнігу на старабеларускай мове; - быў першадрукаром на землях усходняга славянства.	1	0	
2.	- у Кракаве вычыліся і працавалі вядомыя вучоныя (матэматыкі, астраномы ігд.) - былі там студэнты амаль з усёй Еўропы (многіх краін) - дэмакратычны характар (10% сялян, рамеснікаў) - 3 тыс. студэнтаў	2	0	Uczeń może podać nazwy państw wymienione w tekście
3.	Роўнасць-аднолькавасць (у грамадстве). У Кракаўскім універсітэце роўныя правы на вучобу мелі прадстаўнікі ўсіх саслоўяў. Сялянскія дзеці, рамеснага і гандлёвага люду вучыліся разам з дзецьмі шляхецкага паходжання.	2	1	1 pkt – za ogólne wytłumaczenie terminu 1 pkt – za odniesienie do tekstu
4.	Шкаляр – асоба, якая вучылася ў сярэдневяковым універсітэце; сінонімы: вучань, школьнік, студэнт	2	1	1- za wyjaśnienie terminu, 1 - za podanie synonimu
5.	- сапраўды займацца навукай; - рыхтавацца да заняткаў, чытаць кнігі; - назапашваць веды; - не марнаваць часу на розныя гульні	1	0	
6.	Прыклады бесклапотнага жыцця: ёсць студэнты, якія не ходзяць на заняткі, іграюць у карты, шахматы. Цяжкасці жыцця: бедныя студэнты ходзяць жабраваць, перапісваюць лекцыі багацейшым, ушываюць гузікі. - Кантраст у жыцці студэнтаў з розных сацыяльных саслоўяў.	2	1	1 – za podanie tylko przykładów życia beztroskiego lub trudów życia, 2- za wskazanie plusów i minusów

7.	Дыспуты дыскусія, у якой прымалі ўдзел выкладчыкі і студэнты - адна з форм засвойвання заняткаў; - заняткі, на якіх студэнты вучыліся, як умела аргументаваць і аспрэчваць, пераканаўча даводзіць, чыя думка правільная, а чыя памылковая.	2	1	1 pkt – za ogólne wytłumaczenie terminu 2 pkt – za odniesienia do tekstu (np. opis form zaliczenia zajęć)
8.	- Скарыну мог запрасіць у Прагу кароль Сігізмунд I на пасаду сакратара; - з Прагі зручна было наладзіць кантакты з цэнтрамі еўрапейскага кнігадруку; - у Празе друкаваліся ўжо кнігі на роднай мове чэхаў; - у Празе пачынаюць працаваць першыя папяровыя млыны, можна было дастаць танную паперу, неабходную для друкавання кніг.	2	1	1- za podanie 1 przyczyny 2 – za podanie więcej niż 1
9.	Дзеяслоў “ратаваць” ужыты ў пераносным значэнні, метафарычнае значэнне слова. Даслоўнае значэнне дзеяслова – даваць ратунак, дапамогу; ратаваць каго-небудзь, ці што-н. у цяжкім выпадку. Метафарычнае значэнне дзеяслова “ратаваць” (душу): клапаціцца аб збаўленне, выратаванне душы; зберагчы душу ад вечнага асуджэння пасля смерці.	2	0	punkty przyznajemy za informację, że wyraz został użyty w przenośnym znaczeniu; polecenie nie wymaga interpretacji tego znaczenia
10.	-Скарына выдае і перакладае кнігі дзеля таго, каб вучыць простых людзей; - Скарынавы кнігі падаюць інфармацыю з розных галін ведаў (з паасобных Скарынавых кніг чытач можа вучыцца арыфметыцы, землямер'ю, астраноміі і г.д.)	1	0	
11.	- у 9 і 11 абзацах падаецца інфармацыя адносна кніг, якія Скарына выдаў у Празе і ў Вільні.	1	0	
12.	- Скарына выдае кнігі, каб навучыць небагатых людзей чытаць і пісаць; - Скарынавы кнігі з’яўляюцца энцыклапедыяй ведаў з розных галін; - “Малая падарожная кніжыца” разлічана на купцоў і рамеснікаў; - друкаванне біблейскіх кніг для простых людзей на іх мове (беларускай) было змаганнем за роўнасць, за павагу да роднай мовы.	2	1	1 pkt za podanie jednego argumentu
13.	б)	1	0	
	Suma punktów	**21**		

Część II – pisanie własnego tekstu

Temat 1:
Na podstawie kreacji bohaterów „Obławy” Wasila Bykowa rozważ problem winy w dobie kolektywizacji.

Kryteria			Punktacja 22
1. Rozwinięcie tematu	1.	Umiejętność określenia istoty kolektywizacji i jej mechanizmów, np. kolektywizacja jako socjalistyczna forma przebudowy rolnictwa: łączenie indywidualnych gospodarstw rolnych w spółdzielcze przedsiębiorstwa rolne, likwidacja rolniczej własności prywatnej, itp.	0–2
	2.	Charakterystyka różnych postaw wobec systemu: np.: - Mikoła Rouba- np. bezgranicznie oddany systemowi, - Chwiedar Rouba- np. obojętny wobec systemu lub nie rozumiejący go - żona Chwiedara- np. odcinająca się od systemu, - Szurka- np. oddany systemowi, ale wyżej ceniący więzy rodzinne, - Iwan Sokur- np. konformista, itp.	0-6 po 2 pkt za charakte-rystykę bohatera
	3.	Problem winy: - w odniesieniu do „kułaka”: interpretacja określenia „kułak” w wymiarze historyczno-politycznym (bogaty gospodarz, swym życiem przeczący ideom kolektywu, wyzyskujący biedniejszych, itp.) – **2pkt** - praktycznym – (kułakiem mógł zostać nazwany niemal każdy: na przykładzie Chwiedara Rouby – którego jedyną winą było posłuchanie syna i chęć polepszenia poziomu życia ludzi we wsi) – **2pkt** - w odniesieniu do nieświadomych ofiar: dzieci (Oleńka, pozbawiona nowych walonków), starców (Chwiedara, który tęsknił za domem) – **2pkt** - w odniesieniu do zwolenników systemu, niesłusznie przezeń odrzuconych (na przykładzie Szurki, który stał się ofiarą własnej aktywności) – **2pkt** - w odniesieniu do przedstawicieli systemu (Mikoła, który wyrzekł się ojca, samemu będąc odpowiedzialnym za jego „bogactwo” i / lub doprowadził do wykluczenia z partii swego najlepszego przyjaciela, chociaż robili dokładnie to samo)- **2pkt**	0–10

	4.	Przedstawienie wniosków: - pełne – określenie problemu winy w dobie kolektywizacji jako konsekwencji wprowadzonego systemu socjalistycznego. Ocena problemu winy z współczesnego punktu widzenia: winni byli zwolennicy systemu, niewinni – jego ofiary i przeciwnicy. - częściowe – stwierdzenie, iż w przytoczonych fragmentach autor przeciwstawiał sobie dwie postawy ludzkie: zwolenników systemu i ich ofiary. Winą obarczył tych pierwszych, stwórców fikcyjnego wroga. - próba podsumowania – krótkie przypomnienie opisanych wcześniej treści	4 (2) (1)
Kryteria oceny języka i kompozycji			**27**
2. Składnia i fleksja	Poprawna i nieschematyczna składnia i poprawna fleksja.		**9**
	Poprawna składnia i fleksja.		7
	Na ogół poprawna składnia i fleksja.		5
	Mimo błędów składnia i fleksja nie zakłócająca komunikatywności języka.		3
3. Słownictwo, frazeologia, styl	Bogate i zróżnicowane słownictwo i poprawna frazeologia, swobodny i żywy styl.		**10**
	Na ogół wystarczające słownictwo, poprawna frazeologia, komunikatywny styl.		7
	Na ogół poprawne słownictwo i na ogół komunikatywny styl		4
4.Ortografia, interpunkcja	Na ogół bezbłędna ortografia.		**4**
	Sporadyczne błędy ortograficzne różnego stopnia.		2
	Błędy ortograficzne z przewagą drugorzędnych i interpunkcyjne.		1
5. Kompozycja	Funkcjonalna wobec tematu, spójna, logiczna.		**4**
	Trójdzielna, spójna, graficzne wyodrębnienie głównych części.		2
	Wskazująca na próby porządkowania myśli, na ogół spójna.		1

Temat 2:
W jaki sposób Maksim Bagdanowicz ukazuje relacje między zjawiskami przyrody i emocjonalnym światem bohaterów w wierszach „Zimą” („Zimoj”) i „Romans” („Ramans”)?

Kryteria			**Punktacja 22**
1. Rozwinięcie tematu	1.	Opis przedstawionych sytuacji lirycznych, tzn. - rozłąka zakochanych w wierszu „Ramans”, obserwacja wieczornego nieba - samotny wieczorny spacer bohatera lirycznego w wierszu „Zimoj”, obserwacja zimowego pejzażu	0-2
	2.	Opis stanu emocjonalnego podmiotu lirycznego w obu wierszach: - miłość, żal związany z rozstaniem, tęsknota w wierszu „Ramans” – **2 pkt** - spokój i wyciszenie i / lub zachwyt, ekscytacja- w końcowej części utworu, wynikające z obserwacji przyrody w wierszu „Zimoj” - **2 pkt**	0-4
	3.	Odniesienie przedstawionych w wierszach zjawisk przyrody do emocji podmiotu lirycznego, np.: - wschodząca gwiazda w wierszu „Ramans” jako symbol miłości i tęsknoty, - wieczorny spokój w wierszu „Zimoj” jako odbicie wewnętrznej radości podmiotu lirycznego) - zwrócenie uwagi na stylistykę, wykorzystaną do ukazania tychże powiązań (dynamizm opisów w wierszu „Zimoj” i statyczność w „Ramansie” itp.)	0-3
	4.	Zwrócenie uwagi na współodczuwanie człowieka i przyrody, przejawiające się także na poziomie stylistycznym (np. jako personifikacja zjawisk przyrody) *Za użycie terminu personifikacja – **1 pkt***	0–3
	5.	Określenie funkcji natury w wierszach, np. - gwiazda Wenus jako pośrednik między kochankami, zjawisko umożliwiające im „ponowne połączenie”, łagodzące tęsknotę bohatera, itp.; pretekst do ukazania uczuć, łączących parę kochanków, umożliwiający wprowadzenie do utworu motywu miłości - pejzaż zimowy jako przyrodnicza ilustracja wewnętrznego stanu podmiotu lirycznego lub natura rozumiejąca stan bohatera.	0–4
	6.	Zwrócenie uwagi na „jedność duszy z przyrodą” w obu wierszach (współodczuwanie, podkreślanie stanów wewnętrznych, łagodzenie wewnętrznych napięć itp.)	0-2

	7.	Przedstawienie wniosków: - pełne – podkreślenie powiązań między człowiekiem i przyrodą w obu wierszach oraz podkreślenie różnic między kreacjami przyrody - częściowe - próba podsumowania	4 (2) (1)
Kryteria oceny języka i kompozycji			**27**
2. Składnia i fleksja	Poprawna i nieschematyczna składnia i poprawna fleksja.		**9**
	Poprawna składnia i fleksja.		7
	Na ogół poprawna składnia i fleksja.		5
	Mimo błędów składnia i fleksja nie zakłócająca komunikatywności języka.		3
3. Słownictwo, frazeologia, styl	Bogate i zróżnicowane słownictwo i poprawna frazeologia, swobodny i żywy styl.		**10**
	Na ogół wystarczające słownictwo, poprawna frazeologia, komunikatywny styl.		7
	Na ogół poprawne słownictwo i na ogół komunikatywny styl		4
4.Ortografia, interpunkcja	Na ogół bezbłędna ortografia.		**4**
	Sporadyczne błędy ortograficzne różnego stopnia.		2
	Błędy ortograficzne z przewagą drugorzędnych i interpunkcyjne.		1
5. Kompozycja	Funkcjonalna wobec tematu, spójna, logiczna.		**4**
	Trójdzielna, spójna, graficzne wyodrębnienie głównych części.		2
	Wskazująca na próby porządkowania myśli, na ogół spójna.		1

Miejsce
na naklejkę
z kodem szkoły

dysleksja

EGZAMIN MATURALNY Z JĘZYKA BIAŁORUSKIEGO

POZIOM ROZSZERZONY

Czas pracy 180 minut

Instrukcja dla zdającego

1. Sprawdź, czy arkusz egzaminacyjny zawiera 16 stron. Ewentualny brak zgłoś przewodniczącemu zespołu nadzorującego egzamin.
2. Pisz czytelnie. Używaj długopisu/pióra tylko z czarnym tuszem/atramentem.
3. Nie używaj korektora, a błędne zapisy wyraźnie przekreśl.
4. Pamiętaj, że zapisy w brudnopisie nie podlegają ocenie.
5. Możesz korzystać ze słowników językowych.
6. Wypełnij tę część karty odpowiedzi, którą koduje zdający. Nie wpisuj żadnych znaków w części przeznaczonej dla egzaminatora.
7. Na karcie odpowiedzi wpisz swoją datę urodzenia i PESEL. Zamaluj ■ pola odpowiadające cyfrom numeru PESEL. Błędne zaznaczenie otocz kółkiem ◙ i zaznacz właściwe.

Życzymy powodzenia!

Za rozwiązanie wszystkich zadań można otrzymać łącznie **60 punktów**

Część I – 15 pkt
Część II – 45 pkt

Wypełnia zdający przed rozpoczęciem pracy

PESEL ZDAJĄCEGO

KOD ZDAJĄCEGO

CZĘŚĆ I – ROZUMIENIE CZYTANEGO TEKSTU

Прачытай уважліва фрагменты размовы двух вядомых беларускіх пісьменнікаў маладога пакалення- Юрася Барысевіча і Алгерда Бахарэвіча і адкажы на пытанні. Пішы коратка, згодна з патрабаваннямі.

Юрась Барысевіч, ***Іголка прозы.*** **[...]**

1. **Ю.Б.** *Чаму ты пачаў занатоўваць свае думкі? І ці можна падзяліць ідэі, як грошы, на свае і агульныя, нічыйныя і чужыя?*
   А.Б. Латышская паэтка Ё падчас свайго прыезду ў Беларусь на пытаньне пра крыніцы творчасьці адказала: «Мастацтва пачынаецца з перайманьня». Недзе ў нябёсных архівах, якія нам аніколі не рассакрэціць, можа, і захоўваюцца ноў-хаў[1] мноства прыватных натхненьняў – аднак для большасьці з нас, я мяркую, уласная літаратурная дзейнасьць пачынаецца з жаданьня «напісаць гэтак жа файна, як піша…». Досыць простая схема: чалавек чытае, яму падабаецца, ён рэфлексуе і пачынае пісаць сам. Каб пачаць ствараць мастацкія тэксты, трэба палка палюбіць літаратуру, а каб пачаць ствараць арыгінальныя мастацкія тэксты, трэба літаратуру трошачкі ўзьненавідзець.[…]

2. Сваю найпершую кніжку я выдаў, калі мне было гадоў дзесяць. Магчымасьцяў прыватнага выдавецтва, якое зьмяшчалася ў куце дзіцячага пакою, хапіла на два асобнікі. […] Памятаю, што пісаў прозу… Праз некалькі гадоў, у больш сьвядомым узросьце, я пачаў пісаць ужо цалкам літаратурападобныя творы. […] Калі мне было шаснаццаць, мовай маіх опусаў канчаткова стала беларуская. […] Дарэчы, ужо тады я асьцерагаўся блытаць літаратуру з журналістыкай, і выдумляць мне падавалася больш творчым заняткам, чым апісваць рэальны сьвет і рэальныя падзеі. Такога ж перакананьня прытрымліваюся й цяпер. Запіхваць цагліны ўласнага жыцьця ў іголкавае вушка прозы (а менавіта такой яна, проза, мусіць быць) – занятак для літаратурных падмайстраў.На сёньня я аўтар трох кніг прозы.
   […]

3. **Ю.Б.** *На думку Ільлі Сіна, “беларускія масы” — гэта міф, ілюзія, і таму масавая (папулярная) літаратура на беларускай мове наогул немагчымая. Ці ўсё ж нейкая надзея ў гэтым плане ёсьць? […]*
   А.Б. Думаю, што масавая (папулярная) літаратура на беларускай мове, як і на любой іншай, – ня проста немагчымая, але й непатрэбная. Верагодна, у кожнай краіне існуе даволі вузкае кола людзей, якія цікавяцца сур’ёзнай літаратурай (літаратурай, а ня модай на яе), і гэта нармальна. Посьпех уласных кнігаў мусіць насьцярожыць добрага пісьменьніка. Малая колькасьць адданых чытачоў – ідэальны варыянт: можна, прынамсі, быць упэўненым, што твае кнігі – не тупыя. Горш, калі цябе зусім не чытаюць.Пісьменьніку трэба роўна столькі чытачоў, колькі можа пракарміць яго і ягоную сям’ю.На маю думку, пісьменьніка мусіць цікавіць толькі ён сам. Толькі тады ім зацікавяцца чытачы. […]

[1] ноў-хаў (анг. know-how)- практычныя здольнасці, тут: інфармацыі аб здольнасцях

4. **Ю.Б.** *Аднойчы ты сказаў, што быць пісьменьнікам небясьпечна, бо даводзіцца браць на сябе чужую пакуту. Аднак балюча ты робіш ня толькі сабе. Ці маем мы права катаваць тых, хто даверліва купляе або прымае ў падарунак нашыя тэксты?*
   А.Б. Упэўнены, што мастацтва нараджаецца з болю. Я ня бачыў ніводнага добрага мастацкага твору, які нарадзіўся дзякуючы прыемнаму адчуваньню. Мастацтва, на мой погляд, ёсьць хваробай – зрэшты, вылечнай. У “Натуральнай афарбоўцы” я паспрабаваў паказаць грамадства, якое настолькі прызвычаілася да болю, што людзі нават у пашпартах маюць адмысловую старонку “Хваробы й калецтвы” […]. Усе персанажы кнігі – хворыя. Боль, як вядома, – папярэджаньне ад арганізму, сігнал небясьпекі. Мне здаецца, для мастацтва боль – універсальны вобраз нашых дачыненьняў з навакольным сьветам.[…]

5. **Ю.Б.** *Корпацца ў самім сабе, аналізаваць свае асабістыя памылкі й мары, каб потым цікава распавесьці пра іх незнаёмым (і, што яшчэ цяжэй, блізкім) людзям мала хто здольны. Прасьцей і бясьпечней пісаць не пра чалавека, а пра народ, не пра сябе, а пра вядомых палітыкаў. […]*

6. **А.Б.** На жаль, у сучаснай літаратуры працуе толькі жменька аўтараў, здольных ствараць Мастацтва. Абсалютная большасьць айчынных літаратараў, у лепшым выпадку, – нядрэнныя журналісты. Бо іх таленту хапае хіба на добрасумленнае апісаньне падзеяў і (ці) загрыміраванае пад літаратуру выкладаньне ідэяў, пераважна не сваіх. Але журналістыка ўсё ж належыць да сферы абслугоўваньня, а літаратура, як бы яе ні катавалі графаманы, – да мастацтва. Мала каго з беларускіх пісьменьнікаў цікавіць літаратура, а не ідэалогія – іх творы, дый паводзіны, яскрава сьведчаць на карысьць гэтай непрыемнай высновы.

7. Расшпілім на нашай крывадушнасьці хаця б адзін гузік: шмат хто з “майстроў” прыгожага пісьменства краіны на цяперашні момант занятыя надзвычай важнымі справамі – узаемнай грызьнёй, манапалізацыяй права прэзентаваць бел. літ. за мяжой, запаўненьнем нішаў, пераасэнсаваньнем савецкай спадчыны […]. Між тым, пісьменьнік, паводле вызначэньня, мусіць **пісаць**. Дарэчы, наконт запаўненьня нішаў. Гэтая тэма з пэўнага часу стала нумарам першым у разнастайных калялітаратурных дыскусіях. Як высьвятляецца, Беларусі патрэбныя свая Марыніна, свой Пялевін, свой Усьпенскі і мноства іншых франкенштайнаў, змайстраваных на аснове тутэйшага генетычнага матэрыялу. Бяда ўсёй гэтай квазілітаратурнай грамады – у змушаным, але празьмерным заклапочаньні краінай, калі клапаціцца трэба пра сябе: бяз досьледу сваёй асобы мастаком ня станеш.[…]

8. Чаму беларуская літаратура за ўвесь час свайго існаваньня так і ня здолела ўзгадаваць аніводнае сусьветнае знакамітасьці? Чаму яна ня здолела спарадзіць таго пісьменьніка, чыя творчасьць была б у стане пераркуліць сьвядомасьць ня толькі беларуса, але й зімбабвійца, венесуэльца, японца, ня кажучы ўжо пра ангельца або француза? Бо ў цягніку гэтай літаратуры ніколі не было пісьменьнікаў-чараўнікоў.
   Чараўнік у дадзеным выпадку – зусім ня той, хто займаецца ў сваіх творах […] эксплуатацыяй міфалагічных істотаў, няшчасных насельнікаў уласнага канцлагеру аўтара; і пагатоў ня той, хто піша казкі або, барані божа, працуе на

такі жанр, як фантастыка. Рэч у тым, што сапраўдны чытач – чулы, уважлівы, тонкі! – чакае ад літаратуры не інфармацыі, не забавы й не нагоды для разважаньняў на актульныя тэмы. Усё пералічанае чалавеку можа даць газета, тэлевізія ці іхні ўдачлівы канкурэнт – Інтэрнэт. Чытач чакае ад мастацкай кнігі, каб тая завязала яму вочы, узяла за ганарлівую руку й завяла ў таямнічы лес – завяла й кінула там. Чакае чараўніцтва.Кожнае чараўніцтва, па-сутнасьці, ёсьць вялікім падманам. Такім чынам, сапраўдны чытач падсьвядома чакае, каб яго падманулі, ды так, каб ён ня мог уцяміць, як жа зьдзейсьніўся той падман. […]

9. Тэксты трэба адчуваць не галавой і ня сэрцам, а хрыбтом. Менавіта халадок у чытацкім хрыбце мусіць быць асноўным крытэрыем мастацкай вартасьці твора. Гэтая думка належыць аднаму з найбліскучых літаратараў XX стагоддзя Уладзіміру Набокаву. Галаву ды сэрца здольныя задаволіць першая паласа газеты, п’яная размова з сябрам або Вялікая Савецкая Энцыклапедыя. А “для таго, каб твор мастацтва быў бесьсьмяротным, неабходна, каб ён выйшаў за межы чалавечага – туды, дзе адсутнічаюць здаровы сэнс і логіка” (Джорджэ Дэ Кірыко).

Тэкст падаецца згодна з правапісам «тарашкевіцы».

Юрась Барысевіч *Іголка прозы. Ліставаньне з Альгердам Бахарэвічам [w:]* „Дзеяслоў” nr 13, http://www.dziejaslou.by/inter/dzeja/dzeja.nsf/htmlpage/bar13?OpenDocument

Заданні да тэксту

Заданне 1. *(1 пункт)*
Загаловак тэксту ”Іголка прозы” адносіцца да
а) творчых метадаў.
б) апавядання Алгерда Бахарэвіча.
в) літаратурнай крытыкі.

Заданне 2. *(2 пункты)*
З чаго выводзіцца ”перайманьне”, аб якім А. Бахарэвіч піша ў 1 абзацы?

....

....

....

Заданне 3. *(2 пункты)*
Якой колькасці чытачоў павінен жадаць пісьменнік і чаму? Адкажы на аснове 3 абзаца.

....

....

....

....

Заданне 4. *(2 пункты)*
У 4 абзацы Алгерд Бахарэвіч ужывае словазлучэнне ”персанажы кнігі”.
а) Растлумач сваімі словамі яго значэнне.
б) Падбяры два сінонімы да слова ”персанажы”.

а)..

....

б)..

....

Заданне 5. *(2 пункты)*
Чым, паводле Алгерда Бахарэвіча, адрозніваюцца літаратура і мастацтва? Адкажы на аснове 2 і 6 абзацаў.

....

....

....

....

Заданне 6. ***(1 пункт)***
У 7 абзацы Алгерд Бахарэвіч піша пра ”франкенштайнаў літаратуры”. Што ён закідае творцам такога віду?

....

....

....

Заданне 7. ***(1 пункт)***
У 8 абзацы Алгерд Бахарэвіч піша пра недахоп пісьменнікаў- чараўнікоў у беларускай літаратуры. Што выклікае гэты недахоп?

....

....

....

Заданне 8. ***(1 пункт)***
Алгерд Бахарэвіч піша ў 8 і 9 абзацах пра галоўных канкурэнтаў мастацкай літаратуры- пра газету, тэлебачанне і Інтэрнэт. Што, паводле пісьменніка, яны даюць чалавеку?

....

....

....

Заданне 9. ***(2 пункты)***
а) Знайдзі ў 2 і 7 абзацах прыметнікі, утвораныя ад слова *літаратура* (3).
б) Гэтыя прыметнікі з’яўляюцца сінонімамі. Выясні іх значэнне.

а)...

....

б)...

....

Заданне 10. ***(1 пункт)***
Размова між літаратамі датычыць
а) паасобных беларускіх пісьменнікаў.
б) мэтаў і становішча беларускай літаратуры.
в) палітычнай сітуацыі ў дзяржаве.

CZĘŚĆ II – PISANIE WŁASNEGO TEKSTU

Ta część zawiera dwa tematy sprawdzające umiejętność pisania własnego tekstu w związku z tekstem literackim zamieszczonym w arkuszu. Wybierz jeden z nich i napisz wypracowanie. Wybrany temat podkreśl.

Тэма 1:
Прааналізуй фрагменты апавядання Яна Баршчэўскага *Белая сарока*, звярні ўвагу на спосаб паказання зла ў творы.

Ян Баршчэўскі, ***Белая Сарока***
(Апавяданне восьмае – скарочана)

Вы, панове, ведаеце акружанае цёмным лесам возера Язна, дзе мяжуюць тры паветы: Полацкі, Себежскі і Невельскі. Недалёка ад таго возера быў вялікі маёнтак, жыў у ім пан, якога і цяпер, успамінаючы, называюць Скамарохам, і ён меў падданых у тых трох паветах.

Дык вось той пан Скамароха быў надзвычай неспакойнага нораву, фанабэрлівы і хцівы, да суседзяў ездзіў толькі з прэтэнзіямі, меў грошы і заўсёды судзіўся, крыўдзіў бедных, удоў і сірот. Яго падданыя мелі пекла на гэтым свеце.

Рэдка хто наведваў яго дом. Пры ім неадступна быў вялізны чорны сабака. Слугі заходзілі ў пакой толькі тады, калі ён свістам даваў знаць, што нехта з іх патрэбен.

Скамароха быў адзін у пакоі.[...]

Між тым, калі ён перабіраў у думках розныя спосабы, як павялічыць свае ўладанні, на зямлю апусціўся вечар і шэры змрок. Нечакана над яго жытлом павіслі хмары, зашумеў за сцяною вецер і лінуў дождж. У пакоі цёмна, толькі цьмяна свяціліся шыбы.

Ледзь Скамароха ачнуўся ад думак, як бліскавіца асвяціла пакой і ён убачыў, што нейкая дзіўная і страшная постаць стаіць у кутку ля дзвярэй. Ён спалохана закрычаў, стаў клікаць да сябе лёкаяў, але грымоты і шум ветру глушылі крык, ніхто не пачуў пана і не прыбег.

Высокая, худая постаць падышла да яго.

– Не крычы, – сказала яна. – Ніхто не пачуе твой голас, і твой чорны сабака моцна спіць.

– Хто ты і як сюды трапіў?

– Пачакай крыху і пра ўсё даведаешся, – кажучы гэта, прывід выкрасаў агонь і запаліў свечку, якая стаяла на стале перад люстэркам.

Пры святле Скамароха ўбачыў дзіўнае стварэнне: чалавека на танюсенькіх нагах, худы, вочы круглыя, дробным і вострым тварам падобны да птушкі. Закрычаў пан дрыготкім голасам: Які жахлівы твар! Відаць, перада мною злы дух.

– Не крычы, я падобны да цябе і магу табе шмат добрага зрабіць.

– Чаго ты сюды прыйшоў, ды так ціха, што і сабака не ўчуў? [...]

– Сядзь у сваё крэсла, супакойся, і ўсё раскажу табе. Я днём адпачываю, а пасля заходу сонца блукаю па свеце і выведваю, пра што людзі думаюць, пра што гавораць, што ядуць і п'юць. Ведаю сакрэт, як наслаць моцны сон на сабак і варту; слухаю, пра што гаворыць прасталюдзін і выведваю думкі паноў; маё вока хуткае, а слых такі тонкі, што за сцяною (няхай гэта будуць найтаўсцейшыя муры) магу чуць шэпт; па рысах твару характары людзей, змушаю іх гаварыць паміж сабою і памятаю пра ўсё; заходжу праз маленькую шчылінку, і дзверы не скрыпяць, калі я іх адчыняю.[...]

– Я – пасланец Белай Сарокі, даведаўся пра твае памысныя думкі і прывабныя намеры.

– І хто ж тая Белая Сарока, якую ты ўспомніў?

– О! Белая Сарока мудрасцю свет здзіўляе, яе твар – цуд прыгажосці, постаць высокая, велічная; адзенне з дарагіх дыяментаў і перлаў, жыве ў палацы, якога ты яшчэ ніколі не бачыў, ёй кланяюцца багатыя паны і мудрыя галовы, духі па яе загадзе здабываюць скарбы з зямлі і мора, дзікіх мядзведзяў прывучыла да сябе, і тыя, як пакорлівыя сабакі, заўсёды гатовыя ёй служыць. Словам, яна мацнейшая за ўсіх чарнакніжнікаў. Толькі часам убіраецца ў пёры белае птушкі, калі хоча бачыць тых, хто спрыяе ёй: і іх узнагароджвае, узбагачае, робіць шчаслівымі.

Бледны Скамароха, гледзячы на пасланца, вымавіў:

– Дзіўныя і незразумелыя рэчы мне гаворыш.

– Заўтра гэтай парою я буду ў цябе, і Белая Сарока прыляціць у твой дом адпачыць. Пастарайся прыняць яе добра і будзь у размове абачлівы; апоўначы лёкаі няхай не заходзяць у твой пакой, няхай першы візіт гэтае пані будзе таемны. [...] Толькі сказаў гэта – залятае ў вакно сарока, большая і зграбнейшая за іншых сарок, пёры не ёй белыя, як снег, вочы чорныя. Апусцілася на стол. Здзіўлены гаспадар паглядае на жвавыя і імклівыя рухі прыгожае птушкі. Зляцела на падлогу – і ў міг вока стаіць пасярод пакоя кабета чароўнае красы: рост высокі, твар ружовы, вочы вялікія, поўныя прывабнасці, на галаве і на ўсім адзенні зіхацяць дыяменты і каштоўныя камяні. Скамароха аслупянеў, слова вымавіць не асмельваецца. Яна ж такімі словамі перапыніла маўчанне:

– Калі ляцела, дык бачыла прыгожыя горы і лясы гэтае краіны, тут вельмі шмат азёр. Думаю, жыхарам нічога не бракуе?

– Так, пані, – сказаў з паклонам ціхім голасам гаспадар. – Нашыя мясціны прырода адарыла ўсім, што толькі трэба чалавеку.

– Я даўно мелася пабываць тут, спазнаць гэты край і яго жыхароў. Спадзяюся, што знайду тут сабе зычлівых прыяцеляў.

– Шмат хто будзе мець за шчасце ўбачыць пані.

– А як маюцца тутэйшыя падданыя?

– І яны шчаслівыя. На лугах даволі травы для вялікіх чародаў.

Белая Сарока села на крэсла, а пан Скамароха – ля яе. Доўга апавядаў ёй пра берагі Дрысы і Дзвіны. Расказваў, хто ў ваколіцах як жыве, якую славу мае сярод суседзяў, якія даходы з фальваркаў. Расказваў, як гандлююць з Рыгаю, калі разальюцца вясною рэкі, і якая выгада ад таго жыхарам гэтага краю. Размова без перапынку цягнулася да поўначы.

– Я яшчэ наведаю гэты край. І ты пазнаёміш мяне са сваімі добрымі суседзямі. [...]

У хуткім часе пачалі спраўджацца прадчуванні простых людзей. Тая страшная чараўніца патаемна разаслала ва ўсе бакі шкоднікаў, каб яны крыўдзілі бедных сялян. [...] Дойныя каровы, усе адразу, пачалі сохнуць, і малако ў іх зусім прапала. Бясспрэчна, чары. Па ўсіх ваколіцах былі чуваць скаргі і нараканні, ды не можна было ўведаць, адкуль прыйшло тое зло. Выпадкам адзін вартаўнік з Клішкова, перад самым узыходам сонца вяртаўшыся дадому, убачыў, што сарока, белая, як снег, вылецела з хаты аднае кабеты, якой пан у той вёсцы пабудаваў новую хату з велізарнымі вокнамі. Вартаўнік расказаў гэта іншым. Сталі падазраваць. [...] Нарэшце пра ўсё даведаліся дзіўным чынам. Калі чараўніца на Купалле, схаваўшыся ў дзікім лесе, брала ў прыгаршчы расу і заклікала злых духаў, каб яны, збіраючы з усіх ваколіц малако, напаўнялі яе посуд, а нанятая за колькі дзён перад тым пахолка[1], не ведаючы пра

---

[1] пахолка – służąca

намеры свае гаспадыні, павымывала ўсе гліняныя збанкі і драўлянае начынне, перакуліўшы, паставіла сушыць. Злыя духі, не ўбачылі гэтага, цэлую ноч насілі малако, вылівалі на падлогу, і раніцаю ўся вёска ўбачыла, што з-пад чараўніцынай хаты плыве глыбокая малочная рака. Не мінула б чараўніцу смерць, ды, калі даведалася пра ўсё, імгненна ператварылася ў птушку і адляцела недзе далёка.

Тады было шмат заломаў у жыце, з'явіліся такія порсткія[1] звяркі, што забіць іх было немагчыма, і яны па аборах стрыглі авечак, а мядзведзі, нападаючы ўсюды на пчальнікі, збіралі мёд. [...] Нешчаслівы быў час, наракалі на гора сваё людзі, раздзірала сэрца выццё ваўкалакаў.

– Што ж потым здарылася з панам Скамарохам і іншымі прыхільнікамі Белае Сарокі?

– Белая Сарока, чуючы людскія праклёны і даведаўшыся ад д'яблаў, што стральцы з набітымі стрэльбамі сочаць за ёю, адляцела далёка і больш не з'яўлялася ў нашым краі. Але зло, якое яна пакінула, распаўзлося па наваколлі. Тыя, што пілі віно за яе здароўе, п'юць слёзы няшчаснага люду. Пан Скамароха выехаў з гэтае мясцовасці, і кажуць, быццам ён у палацы Белае Сарокі ў абліччы страшнага мядзведзя вартаваў яе незлічоныя скарбы.[...]

Я. Баршчэўскі, *Выбраныя творы, Укладанне, прадмова і каментарыі Міколы Хаўстовіча,* Мінск 1998, стар. 205, 206, 207, 209-210, 212, 213 і 214.

[1] порсткі – szybki, zwinny

Тэма 2:
Параўнай спосаб прадстаўлення матыву разлукі з радзімай і вяртання дадому у вершах Уладзіслава Сыракомлі *Бусел* і Янкі Купалы *У вырай.*

Уладзіслаў Сыракомля, ***Бусел***

Зімка надходзіць, звіслі туманы,
І вецер круціць і свішча.
На небе – цёмных хмар караваны.
Бусел узняўся і задуманы
Паплыў павольна на ржышча.
Сеў і клякоча, падняўшы ногу,
Дый жмурыць цёмнае вока.
Пэўне, ён думку ўздумаў глыбока,
Ужо выбірацца ў дарогу.

«Добра на вырай ляцець цяплейшы,
Пабачыць дзівы ў чужбіне,
Сонца над Нілам агонь яснейшы,
І думаць думку пра край тутэйшы
На піраміды вяршыне.
А толькі... толькі ведама Богу,
Ці смерць ў дарозе абміну!
Пабачу ж Нёман і азярыну?!
Сяду ж на купцы мурогу?!

Я ж тут радзіўся, дзе гэта хатка,
Шчасця знаў дзянькі нярэдкі:
Ось тут, дзе выган і сенажатка,
Бывала, косіць касцоў грамадка,
Клякочуць жонка і дзеткі.
Добра ж тут была!.. Цяпер не знаю,
Ці не заплачу па згубе!
Ці, прыляцеўшы вясной з выраю,
Гняздо застану на дубе!

Рад бы застаўся ў гэтай старонцы,
Дзе страх не страшыць, ні гора,
А толькі болей не грэе сонца,
Дый няма корму дзеткам ні жонцы,
Снег тут пасыпле ускора».
Так пажурыўшысь думкаю шчырай,
Бусел, узняўся паволі,
Паплыў па небе кудысь на вырай
Шукаць і шчасця і долі.

Пераклад Янкі Лучыны

Раса нябёсаў на зямлі тутэйшай, Беларуская польскамоўная паэзія XIX стагоддзя, Укладанне, прамова і каментарыі Уладзіміра Мархеля, Мінск 1998, стар. 471-473.

Янка Купала**, *У вырай***

Зашумела нудна восень

Шумам лісцяў, шумам сосен,

Даўшы волю хмурам;
Ажно з гоняў Беларусі
Ў вырай выляцелі гусі,
Паплылі ўдаль шнурам.

Следам з выраем, з гусямі
Паляцелі думкі самі,
Сэрца ўскалыхнулі;
Ўскалыхнулі долі плесняй,
Азваліся казкай-песняй,
Ў смутку патанулі...

Ой, вам, гусі-вырайніцы,
Жыць нядоўга ў чужаніцы,
Зноў к нам прыплывеце,
Зноў вас будуць сустракаці
Нашы рэчкі, сенажаці,
Наша сонца ў цвеце.

Ой, вы, гусі-гудзіцелькі,
Не забудзеце зямелькі,
Дзе дзяцей пладзілі,
Дзе вы месячык страчалі,
Дзе вы зоркі падлічалі,
Плавалі, хадзілі.

Знаю, зложыце тут косці,
Толькі злётаеце ў госці
Асвяжыці грудзі:
Вы не ўмееце йшчэ, гусі,
Выракацца Беларусі,
Як умеюць людзі.

Я. Купала*, Выйдзі з сэрцам, як з паходняй!.. Выбранае,* Мінск 1982, стар. 150-151.

OCENIANIE
POZIOM ROZSZERZONY

Część I – rozumienie tekstu

Nr. zad	Odpowiedzi	Maks. liczba pkt 15	Pkt cząstko-we.	Uwagi
1.	а	1		
2.	Ягонай крыніцай з'яўляецца любоў да літаратуры і з жадання пісаць так, як любімы аўтар	2	1	1- za podanie jednego argumentu
3.	Пісьменнік павінен жадаць малой колькасці чытачоў (пэўна столькі, каб пракарміць сям'ю). Вялікая колькасць чытачоў сведчыць аб модзе, якая праміnae, а малая- якасці кніжак.	2	1	1- za podanie ilości
4.	а) напр. героі кнігі / постаці, якія выступаюць у кнізе; б)постаці, героі, асобы	2	1	1- za samą definicję bądź za same synonimy
5.	Літаратура гэта від мастацтва, асновай яе ёсць штосьці апісанае. Журналістыка- від абслугоўвання, асновай якога ёсць апісанне рэчаіснасці.	2	1	1- za pełne wyjaśnienie jednego zagadnienia i częściowe drugiego
6.	Тое, што яны ствараюць толькі дзеля запаўнення нішаў у народнай літаратуры, а не доследам сваёй ўласнай асобы.	1		
7.	Гэты недахоп выклікае тое, што ў беларускай літаратуры дасюль не было сусветнай знакамітасці, а таксама тое, што сучасны чытач не атрымлівае таго, чаго чакае ад мастацкай кнігі.	1		
8.	Інфармацыі, забаву, нагоды для разважанняў на актуальныя тэмы, узрушэнне і задуму.	1		
9.	а) літаратурападобны, калялітаратурны, квазілітаратурны. б) Усе прыметнікі абазначаюць штосці не да канца літаратурнае, якое толькі знешне адносіцца да літаратуры.	2	1	1- za wyszukanie przymiotników
10.	б	1		

Część II – pisanie własnego tekstu

Temat 1:
Analizując i interpretując fragmenty opowiadania Jana Barszczewskiego „Biała sroka” („Biełaja saroka”), zwróć uwagę na sposób ukazania zła w utworze.

	Kryteria oceny argumentacji tematu		Punktacja 25
1. Argumentacja tematu	1.	Określenie charakteru utworu (zwrócenie uwagi na jego ludowość / mitologiczność / legendarność, alegoryczność przesłania)	0 –1
	2.	Identyfikacja głównych postaci utworu: - Skamarocha- chciwy szlachcic, skłócony z sąsiadami - posłaniec Białej Sroki- zły duch - Biała Sroka- władczyni północnego kraju, czarownica	0 – 3
	3.	Zwrócenie uwagi na metaforyczne znaczenie postaci: - Skamarocha- ciemiężyciel, zły pan, tyran, gotów wszystko poświęcić dla pieniędzy - posłaniec Białej Sroki- kusiciel, pozorny przyjaciel - Biała Sroka- alegoryczne wcielenie zła	0 – 3
	4.	Określenie kwestii dobra i zła na poziomie treści utworu: - wspólna walka poszkodowanych ze złem - zwycięstwo dobra (czarownica opuściła kraj, Skamarocha zmienił się w niedźwiedzia) - różne postaci zła, solidarnie działające	0 – 3
	5.	Zwrócenie uwagi na sposoby budowania nastroju: - elementy przyrody: wiatr, burza, noc - symbolika kolorów (czarny pies, biała sroka) - gra światła i cienia (świeca, lustro, cienie postaci) - dialogi między bohaterami (powtórzenia jak zaklęcia)	0 – 3
	6.	Wskazanie elementów mitologii ludowej: - wiara w złe moce - wiara w przesądy (biała sroka jako zapowiedź nieszczęścia) - znaczenie święta kupały dla walki ze złymi duchami - wiara w czary	0 – 3
	7.	Zwrócenie uwagi na formę utworu: - dialog narratora (szlachcica Zawalni) ze słuchaczami (zwroty do słuchaczy, np. „wy, panowie”, ich pytania) - prosty język i niewyszukane słownictwo - dynamizacja akcji poprzez wprowadzenie dialogów	0 – 3
	8.	Wprowadzenie kontekstu społeczno-historycznego: - określenie miejsca i czasu akcji (ziemia Połock, XIX wiek) - zwrócenie uwagi na rozwarstwienie społeczeństwa i jego znaczenie (zły szlachcic, dobry / mądry / sprytny lud) - odniesienie tematyki do sytuacji na ziemiach białoruskich po rozbiorach Rzeczypospolitej	0 – 2

	9.	Przedstawienie wniosków: - pełne- podkreślenie alegoryczności postaci, powiązań treści z folklorem, próba interpretacji utworu w kontekście społeczno-historycznym (potępienie kolaborujących przedstawicieli szlachty, wiara w prosty lud, w odrodzenie kraju) - częściowe- wskazanie na alegoryczność postaci, związki z folklorem - próba podsumowania- zwrócenie uwagi na różne ujęcia zła w utworze (różne postacie je reprezentujące)	4 (2) (1)

2. Język	**Kryteria oceny języka i kompozycji**	**20**
a) składnia i fleksja		**6**
	Poprawna i nie schematyczna składnia i poprawna fleksja.	6
	Na ogół poprawna składnia i fleksja.	4
	Mimo błędów składnia i fleksja nie zakłócająca komunikatywności języka.	2
b) słownictwo, frazeologia, styl		**8**
	Bogate i zróżnicowane słownictwo i poprawna frazeologia, swobodny i żywy styl.	6
	Na ogół wystarczające słownictwo, poprawna frazeologia, komunikatywny styl.	4
	Na ogół poprawne słownictwo i na ogół komunikatywny styl	2
c) ortografia, interpunkcja		**4**
	Na ogół bezbłędna ortografia, na ogół poprawna interpunkcja.	4
	Błędy ortograficzne z przewagą drugorzędnych i interpunkcyjne.	2
3. Kompozycja		**2**
	Funkcjonalna wobec tematu, spójna, logiczna.	2
	Trójdzielna, spójna, graficzne wyodrębnienie głównych części.	1

Temat 2:
Porównaj sposób ujęcia motywu rozstania z ojczyzną i powrotu do domu w wierszach *Bocian* (*Busieł*) Władysława Syrokomli i *Do ciepłych krajów* (*U wyraj*) Janki Kupały.

<table>
<tr><td rowspan="7">1. Argumentacja tematu</td><td colspan="2">Kryteria oceny argumentacji tematu</td><td>Punktacja 25</td></tr>
<tr><td>1.</td><td>Dostrzeżenie podobieństw utworów:
● określenie typu liryki (patriotyczna),
● sytuacja liryczna: liryka wyznania, monolog,
● wskazanie na topos wędrówki i powrotu,
● wskazanie na podobieństwo przestrzeni poetyckiej (ziemia białoruska, jesień, odlot ptaków), - 2 pkt
● nazwanie uczuć: smutek z powodu rozstania, niepokój o los swój i najbliższych, tęsknota i przywiązanie do ziemi ojczystej – 2 pkt</td><td>0 – 6</td></tr>
<tr><td>2.</td><td>Wskazanie na wzajemne powiązania i wpływy kultury polskiej i białoruskiej (kontekst białoruski wiersza Syrokomli).</td><td>0 – 1</td></tr>
<tr><td>3.</td><td>Zinterpretowanie tytułu każdego z wierszy:
● wskazanie na symboliczne znaczenie tytułów,
● zwrócenie uwagi na symbolikę wyrazu „wyraj”.</td><td>0 – 2</td></tr>
<tr><td>4.</td><td>Dostrzeżenie różnic między tekstami:
● wiersz Bocian (tłumaczenie), wiersz Do ciepłych krajów (oryginalny tekst),
● struktury: w wierszu Syrokomli – połączenie bezosobowego opisu sytuacyjnego z monologiem (cytowanie myśli bociana); w wierszu Kupały – bezosobowa refleksja na temat przywiązania do ojczyzny (zwrot do lecących gęsi),
● przesłania: np. w wierszu Kupały oprócz motywów przywiązania, tęsknoty i miłości do ziemi ojczystej pojawia się motyw zdrady, wyrzeczenia się Białorusi – 2 pkt
● języka: np. kolokwialność monologu w wierszu Syrokomli, Do ciepłych krajów J. Kupały wykorzystanie typowych dla twórczości ludowej wykrzykników i zdrobnień. – 2 pkt</td><td>0 – 6</td></tr>
<tr><td>5.</td><td>Identyfikacja użytych przez poetów środków stylistycznych i określenie ich funkcji:
- epitetów
- metafor
- apostrof
- personifikacji
- symboli</td><td>0 – 4</td></tr>
<tr><td>6.</td><td>Problem powrotu do domu:
- w wierszu Kupały- dowód na wierność ojczyźnie, pochowanie w ziemi ojczystej
- w wierszu Syrokomli- marzenie (odlot jako konieczność, dom- wszystko, co najlepsze)</td><td>0 – 2</td></tr>
</table>

	7.	Wniosek: ●**pełny:** np. dostrzeżenie patriotycznego charakteru obu wierszy, podobieństwa kreacji obrazu ojczyzny i określenia uczuć towarzyszących rozłące z krajem, rozpoznanie znaczenia symboli: bociana, gęsi, ciepłych krajów oraz wskazanie na polski i białoruski kontekst porównywanych wierszy, ●**częściowy: w**skazanie na symboliczne ujęcie tematu rozłąki i przywiązania do kraju, na idylliczność wspomnień o ziemi ojczystej, ●**próba podsumowania:** lakoniczne stwierdzenie, że wiersze poświęcone są problematyce rozłąki z ojczyzną.	4 (2) (1)

2. Język	**Kryteria oceny języka i kompozycji**	**20**
a) składnia i fleksja		**6**
	Poprawna i nie schematyczna składnia i poprawna fleksja.	6
	Na ogół poprawna składnia i fleksja.	4
	Mimo błędów składnia i fleksja nie zakłócająca komunikatywności języka.	2
b) słownictwo, frazeologia, styl		**8**
	Bogate i zróżnicowane słownictwo i poprawna frazeologia, swobodny i żywy styl.	6
	Na ogół wystarczające słownictwo, poprawna frazeologia, komunikatywny styl.	4
	Na ogół poprawne słownictwo i na ogół komunikatywny styl	2
c) ortografia, interpunkcja		**4**
	Na ogół bezbłędna ortografia, na ogół poprawna interpunkcja.	4
	Błędy ortograficzne z przewagą drugorzędnych i interpunkcyjne.	2
3. Kompozycja		**2**
	Funkcjonalna wobec tematu, spójna, logiczna.	2
	Trójdzielna, spójna, graficzne wyodrębnienie głównych części.	1

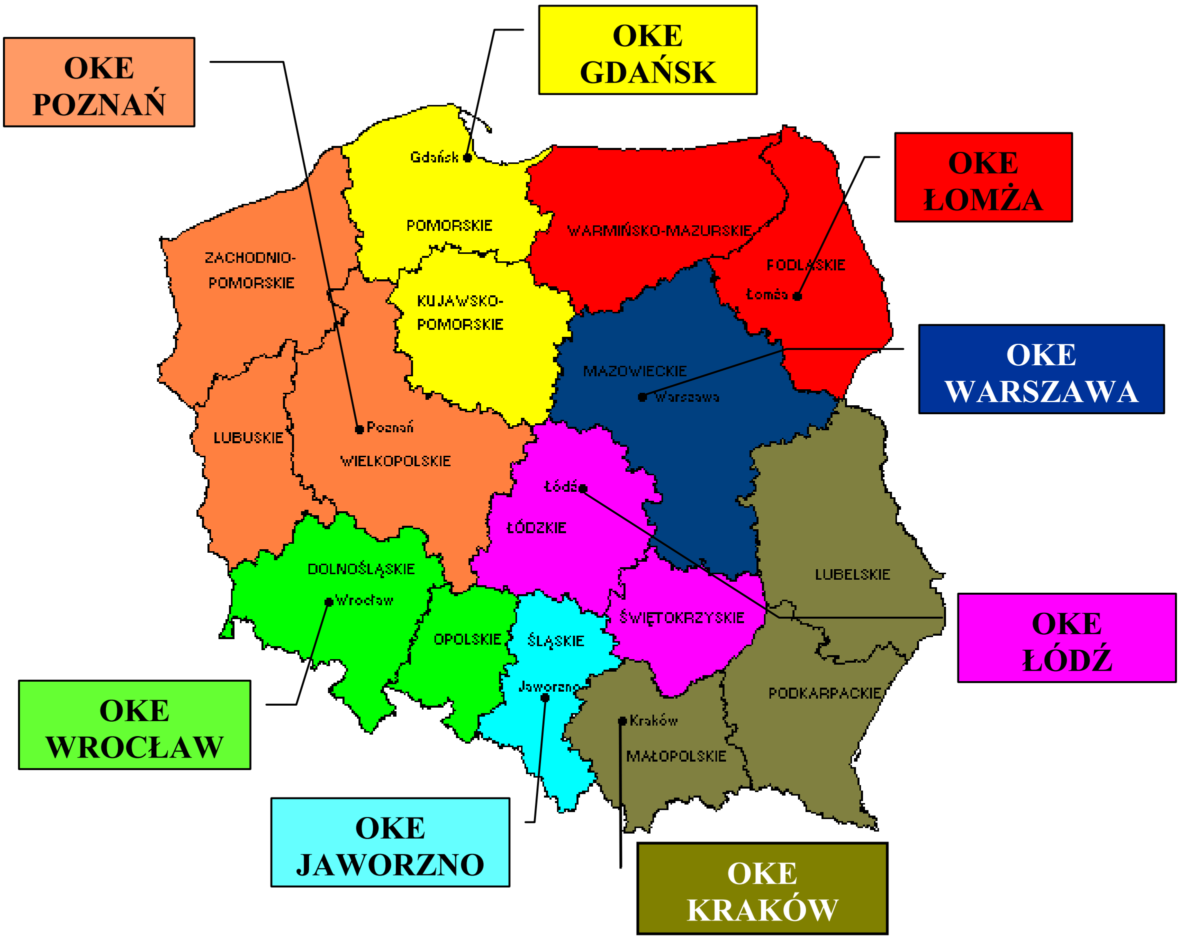

Centralna Komisja Egzaminacyjna
ul Łucka 11, 00-842 Warszawa
tel. 022 656 38 00, fax 022 656 37 57
www.cke.edu.pl ckesekr@cke.edu.pl

OKE Gdańsk
ul. Na Stoku 49, 80-874 Gdańsk,
tel. (0-58) 320 55 90, fax.320 55 91
www.oke.gda.pl komisja@oke.gda.pl

OKE Łódź
ul. Praussa 4, 94-203 Łódź
tel. (0-42) 634 91 33 s: 664 80 50/51/52
fax. 634 91 54
www.komisja.pl komisja@komisja.pl

OKE Jaworzno
ul. Mickiewicza 4, 43-600 Jaworzno
tel.(0-32) 616 33 99 w.101
fax.616 33 99 w.108, www.oke.jaw.pl
oke@oke.jaw.pl

OKE Poznań
ul. Gronowa 22, 61-655 Poznań
tel.(0-61) 852 13 07, 852 13 12, fax. 852 14 41
www.oke.poznan.pl
sekretariat@oke.poznan.pl

OKE Kraków
al. F. Focha 39, 30-119 Kraków
tel.(0-12) 618 12 01/02/03, fax.427 28 45
www.oke.krakow.pl oke@oke.krakow.pl

OKE Warszawa
ul. Grzybowska 77, 00-844 Warszawa
tel. (0-22) 457 03 35, fax. 457 03 45
www.oke.waw.pl info@oke.waw.pl

OKE Łomża
ul. Nowa 2, 18-400 Łomża
Tel/fax. (0-86) 216 44 95
www.okelomza.com
sekretariat@oke.lomza.com

OKE Wrocław
ul. Zielińskiego 57, 53-533 Wrocław
tel. sek. (0-71) 785 18 52, fax. 785 18 73
www.oke.wroc.pl sekret@oke.wroc.pl